

prijevod

P. TERENCEIUS AFER

Publije Terencije Afrikanac rođen je oko godine 195. u Kartagi, no prema podacima kojima raspolažemo čini se da je porijeklom iz nekog afričkog plemena (odatle mu i nadimak Afrikanac). U Rim je dospio kao rob i prodat je u dom rimskog senatora Terencija Lukana. Darovitog dječaka zapazio je gospodar i školovao ga, a potom i oslobodio. Čini se također da ga je sam Terencije Lukan uveo u krug moćne obitelji Scipiona. U tom krugu obrazovanih aristokrata, ljubitelja grčke kulture, započeo je Terencije svoj književni rad. Stvarao je vrlo kratko vrijeme, otprilike od 166. do 160. p.n.e. i u tom razdoblju izveo na pozornicu šest komedija koje su nam se sve sačuvale. (Eunuh, Andranka, Svekrva, Onaj koji sam sebe muči, Formion, Braća). Sve su to prerade grčkih komedija tzv. palijate. U njihovoj je obradi manje samostalan od Plauta, ali je i pored toga zadržao izvjesnu slobodu. Već su ga cijenili u starini posebno zbog otmjena jezika i izvanredno ocrtanih karaktera, no publika mu je bila manje sklona negoli sočnom narodskom izrazu Plautovu. Na putu u Grčku umre 159. p.n.e.

DIDASKALIJA

Evo počinje Terencijev "Eunuh". Prikazan na Megalezijskim¹⁾ igrama, za kurulskih edila Lucija Postumija Albina i Lucija Kornelija Merule. Igrali su Lucije Ambivije Turpion i Lucije Atilije iz Prenesta. Glazbu je skladao Flak, rob Klaudijev, za dvije desne frule.²⁾ Grčki je komad Menandrov.³⁾ To je druga Terencijeva komedija. Nastala za konzulovanja Marka Valerija i Gaja Fanija.⁴⁾

SAŽETAK GAJA SULPICIJA APOLINARA⁵⁾

Vojnik Trazon dovede tobožnju Taidinu sestru i, ne znajući za to, daruje je upravo Taidi. Ta je sestra bila atička građanka. Isto tako Taidi njen ljubavnik Fedrija preda eunuha kojeg je bio kupio i sam ode na selo jer ga je zamolila da dva dana prepusti svoj položaj Trazonu. Momak, brat Fedrijin, ludo zaljubljen u djevojku koju je Taida dobila, obuče se, na nagovor Parmenonov, u odjeću eunuha, udje u kuću i siluje djevojku. Pronadje se njen brat, također građanin Atike,

1) Igre u čast Velike Majke Bogova (Magna Mater, grč. megálē mētēr, otuda i ime). Održavale se od 4. do 10. travnja. Od 194. pr.n.e. na njima se održavaju i scenske priredbe.

2) Sviralo se na dvije frule (svirale, lat. tibiae): jedna se držala lijevom, druga desnom rukom. Najvjerojatnije (jer postoje i druga mišljenja) termin "dvije desne frule" (tibiae dextrae) znači isto što i "dvije jednake frule" (tibiae pares). O uporabi glazbenih instrumenata i njihovim scenskim efektima u rimskom kazalištu usp. npr.: Oxford History of Music, Vol. 1: Ancient and Oriental Music, edited by Egon Wellesz, London 1957, str. 414. i.d.

3) Menandar (342/1 - 291/0 pr.n.e.), Atenjanin, najveće ime tzv. "nove" atičke komedije. Od nekih stotinjak njegovih komedija sačuvana je u cijelosti samo komedija Dýskolos (Mrzovoljan čovjek)

4) tj. godine 161. pr.n.e. Taj se podatak nikako ne slaže s navodom prema kojem je to druga po redu Terencijeva komedija. Sigurno je, naime, da je prva Terencijeva komedija "Andranka" i da je izvedena 166. pr.n.e. 165. pr.n.e. pokušao je izvesti "Svekrvu", ali je publika napustila predstavu. "Hecautimorumenos" ("Onaj koji sama sebe kažnjava") izveden je 163. pr.n.e. Tako bi "Eunuh" bio tek četvrti komad Terencijev, odnosno, treći, ako se "Svekrva" ne računa zbog toga što nije bila izvedena do kraja. O tom problemu usp.: Térence, texte établi et traduit par J. Marouzeau, tome I: Andrienne - Eunuque, Pariz 1947, str. 12. i.d.

5) Gaj Sulpicije Apolinar, rodom iz Kartage, živio u drugom stoljeću n.e., učitelj Aulja Gelijsa i cara Pertinaksa. Napisao sažetke u stihu za pojedina pjevanja Vergilijeve "Eneide" i za Terencijeve komedije.

i on je dđ za ženu tom momku koji ju je silovao. Trazon izmoli u Fedrije da se pogode.

LICA:

PROLOG	HREMET, mladić
PARMENON, rob	ANTIFONT, mladić
TAIDA, hetera	DOR, eunuh
GNATON, parazit	SANGA, rob
HEREJA, mladić	SOFRONA, dojilja
PITIJADA, sluškinja	DEMEA ili LAHET, starac, otac Fedrije i Hereje

PROLOG

Ako ima onih koji se nastoje svjedjeti što većem broju dobrih ljudi i što ih manji broj povrijediti - ovaj se pjesnik među takve ubraja. Sad - ako je tkogod pomislio da je nešto protiv njega oštrije rečeno, neka promisli da to nije uvreda nego odgovor, jer je prvi uvrijedio upravo on, koji je dobro prevodeći a loše pišući, iz dobrih grčkih komada napravio loše latinske!¹⁾ Isti je taj nedavno prikazao Menandrovu "Sablasi" i u "Blagu"²⁾ je prvo dao da onaj od koga potražuju zlato kaže zašto je zlato njegovo, a ne da onaj koji traži kaže zašto to blago pripada njemu ili otkuda je stiglo u očev grob. I neka se ne zavarava misleći: "Ja sam već gotov, ne može mi ništa reći!" - upozoravam ga da ne griješi i da prestane izazivati. Imam još mnogo drugih stvari koje ću zasada oprostiti, ali ću ih iznijeti kasnije ako nastavi napadati kako je počeo.

1) Odnosi se na Lucija Lanuvina (Lavinijsa?), pjesnika o kojemu ne znamo ništa osim onog što o njemu u svojim prolozima govori Terencije. Optuživao je Terencija za kontaminaciju (spajanje više grčkih komada u jedan); ovaj pak njega za doslovno prenošenje grčkih originala.

2) Kako nas izvješćuje Donat, rimski gramatičar iz četvrtog stoljeća n.e. u "Blagu" (Thesaurus) osnovni je zaplet bio otprilike ovakav: Neki starac sagradi sebi za života grobnicu i naredi sinu da deset godina poslije njegove smrti na grobu prinese žrtvu bogovima. Starac umre. Rasipni sin proda zemljište na kojem se nalazio očev grob. Desete godine njegov rob dodje, otvori grobnicu i nadje blago. Nastane spor oko toga kome to blago pripada, sinu ili vlasniku zemljišta. Kraj nam u Donata nije sačuvan.

Pošto su edili otkupili ovaj komad koji ćemo sada igrati, Menandrova "Eunuha", isposlovao je da mu se omogući vidjeti predstavu. Čim su vlasti stigle, igra je počela. Poviče da je to lopov, a ne pjesnik dao komad, ali da rog za svijeću ipak nije prodao; da je to "Laskavac", i Nevijev¹⁾ i Plautov, stara komedija; odande da je uzet lik parazita i vojnika. Ako je u tom pjesnik zgriješio, zgriješio je iz neznanja, a ne zato što je kanio pokrasti. Vi ćete već moći ocijeniti da je to tako. "Laskavac" je Menandrov. U njemu je parazit, Laskavac, i hvalisavi vojnik: pjesnik ne poriče da je te likove iz grčkog komada prenio u svog "Eunuha". Ali to da je znao da su te komedije već otprije prevedene na latinski - to odlučno poriče. Jer ako mu nije dopušteno služiti se već postojećim likovima, kako je više uopće dopušteno prikazivati roba-trčkaralo, uzorne supruge, pokvarene hetere, parazita-izjelicu, hvalisava vojnika, prikazivati gdje se podmeću djeca, gdje rob vara starca, gdje se ljubi, mrzi, sumnja? Napokon, ništa se ne može reći što već prije ne bi bilo rečeno. Zato je ispravno da shvatite i prihvatite ako današnji pjesnici rade ono što su stari tako često radili. Potrudite se, pratite pažljivo i tiho da vidite što to hoće "Eunuh"!

I Č I N

Prvi prizor: FEDRIJA, PARMENON

(Ulica u Ateni. Vidi se kuća hetere Taide i njena susjeda, starca, oca Fedrije i Hereje)

FEDRIJA. Pa što da radim? Zar da ne idem ni sad kad me sama zove? Ili da se radije postavim ovako: neću više trpjeti uvrede tih hetera! Izbacila me. Opet zove. Da odem? Neću, pa makar me zaklinjala!

PARMENON: Bogme, samo ako možeš: od toga ništa ni bolje ni hrabrije. Ali ako počneš i ne nastaviš ustrajno, pa kad ne budeš mogao izdržati (a nitko te ne bude tražio), sam dodješ da nje - među vama još uvijek rat - i počneš tvrditi kako je ljubiš, kako ne možeš više podnositi: gotovo je, možeš pakovati, propao si! Polgravat će se s tobom kad shvati da si svladan. Zato ti, gospodaru, dok je vremena, misli i misli: ono što u sebi nema ni pameti ni mjere - tim pametno ne možeš upravljati. Sve su ove nevolje u ljubavi: nepravde, sumnjičenja, neprijateljstva, primirje, rat, pa opet mir. Kad bi ti nestalne te stvari htio razumom ustaliti, ne bi uradio ništa više nego kad bi pokušao biti razumno lud. I to što sad sam u sebi ljutito smišljaš: "Ja da nju, koja je njega... koja je mene... koja nije... Dobro, dobro! Neka je! Radije bih umro! Osjetit će ona tko sam ja!" - te će velike riječi, boga mi moga,

1) Gnej Nevije (270? - 201?), proslavio se spjevom "Punski rat"; pisac velikog broja komedija i tragedija s grčkom tematikom, tvorac rimske povijesne drame.

utopiti u jednoj jedinoj lažnoj suzici koju je dobrano trljajući oči jedva jedvice istisnula. I ona će biti ta koja će tebe optužiti, i ti ćeš biti taj koji će za to platiti.

FEDRIJA: Kakva odvratna stvar! Sad shvaćam kako je ona podla i kako sam ja jadan! I gadi mi se i gorim od ljubavi za njom, i shvaćam i znam i kraj zdravih očiju propadam i ne znam što da radim!

PARMENON: Što da radiš? A što nego da se iz tog zarobljeništva iskupiš što jeftinije možeš! Ako ne možeš za sitne novce, a ono za koliko možeš. I ne daj da te to toliko pogadja!

FEDRIJA: To mi savjetuješ?

PARMENON: Ako si pametan, nećeš sam dodavati na one nevolje koje ljubav već donosi - a i njih ćeš podnositi kako treba! (Ugleda Taidu gdje izlazi iz svoje kuće) Ali eno, na, upravo izlazi kuga našeg imetka! Jer, što mi treba da uzmemo, ona ugrabi!

Drugi prizor

TAIDA, FEDRIJA, PARMENON

TAIDA (izlazeći): Jadna ja! Bojim se da Fedrija nije ozbiljnije uzeo k srcu ili shvatio drukčije nego što sam uradila - to što ga jučer nisam pustila unutra.

FEDRIJA: Otkako je ugledah, Parmenone, sav se tresem i drhtim.

PARMENON: Smiri se! Pridji samo do te vatre, već ćeš se ogrijati!

TAIDA (čuje ih): Tko ta tu govori? (Ugleda ih) Hej, ti si to bio, Fedrijo moj dragi! Što si tu stajao? Zašto nisu otišao pravo unutra?

PARMENON (na stranu): A o bacanju iz kuće ni riječi.

TAIDA: Zašto šutiš?

FEDRIJA: Valjda zato što su mi ovdje vrata uvijek otvorena ili zato što sam u tebe prvi.

TAIDA: Pusti to!

FEDRIJA: Ma što: "Pusti!" O Taído, Taído! Kad bi bar moja ljubav bila jednaka tvojoj! Pa da i tebe onda boli isto ovako kao što mene boli ili da me nije briga ako što takvo napraviš!

(st. 95 - 126)

TAIDA: Ne stavljam sam sebe na muke, k'o boga te molim, Fedrijo moj dragi, dušo moja! Nisam to zbilja učinila zato što nekog drugog više volim ili ljubim: takve su bile prilike, tako sam morala učiniti.

PARMENON (podrugljivo): Vjerujem ti, obično je to tako. Sirota, od ljubavi si ga bacila na ulicu!

TAIDA: Tako ti, dakle, Parmenone! Dobro! (Fedriji) Ali slušaj zašto sam te dala pozvati ovamo!

FEDRIJA: Da čujemo!

TAIDA: Reci mi prvo ovo: (pokazuje na Parmenona) može li ovaj šutjeti?

PARMENON: Je l'ja? I još kako! Samo... ej, čekaj! Dajem ti svoju časnu riječ - pod ovim uvjetom: što čujem, a istina je, o tom šutim i ne puštam nikud. Ako je laž ili varka ili izmišljotina - odmah je vani. Pun sam rupa, curim na sve strane. Zato govori istinu, ako hoćeš da se o tom šuti.

TAIDA: Majka mi je bila rodom sa Sama, a živjela je na Rodu...

PARMENON (upada): To se može prešutjeti.

TAIDA: Tamo je neki trgovac dao majci na dar malu djevojčicu - oteli je bili iz Atike.

FEDRIJA: Slobodnu građanku?

TAIDA: Čini mi se, ali nisam posve sigurna. Ime oca i majke je i sama rekla. Domovinu i drugo po čemu bismo je bili poznali niti je znala niti je zbog dobi mogla znati. A trgovac je pridodao i ovo: da je od razbojnika od kojih ju je kupio čuo kako su je oteli iz Sunija¹⁾. Kad je majka to doznala, stala ju je marljivo u svemu poučavati i odgajati - kao da joj je kći. Skoro svi su vjerovali da mi je sestra. Onda sam ja s onim strancem, s kojim sam jedinim u ono vrijeme održavala vezu, došla ovamo. On mi je ostavio sve ovo što imam.

PARMENON: Ovo je jedno i drugo laž. Procurit će!

TAIDA: Ma što to?

PARMENON: Jer niti si ti jednim bila zadovoljna, niti ti je jedino on dao! (Pokazuje na Fedriju) i ovaj ti je dobar i velik dio prinio.

TAIDA: Točno! Ali dozvoli da dodjem do kraja! U međuvremenu vojnik koji se bio zaljubio u mene otpuće u Kariju.²⁾ Uto sam tebe upoznala. Poslije

1) Sunij, jugoistočni rt Atike

2) Karija, pokrajina na jugoistoku Male Azije

toga znaš kako si mi blizak, kako ti povjeravam sve svoje planove.

FEDRIJA: Neće Parmenon ni ovo prešutjeti.

PARMENON: Ima li uopće sumnje u to?

TAIDA: Dajte pazite, lijepo vas molim! Moja majka je nedavno ondje umrla. Njen je brat nešto odviše lakom na novac. Kad je vidio da je djevojka privlačne vanjštine, da zna svirati na liri, smjesta ju je, u nadi da će dobro zaraditi, izveo na trg i prodao u roblje. Sretnim slučajem bio je ondje taj moj prijatelj. Kupio ju je meni na dar nemajući pojma o svemu ovome i ne znajući ni za što. Otkako je po povratku shvatio da ja i s tobom održavam vezu, marljivo izmišlja razloge da mi je ne preda. Kad bi, kaže, bio siguran da ću njega pretpostaviti tebi i kad ga ne bi bilo strah da ću ga ostaviti čim je dobijem, bio bi voljan da mi je da. Ali da ga je toga strah. No, koliko se meni čini, zapelo je njemu oko za djevojku.

FEDRIJA (sumnjičavo): I ništa više?

TAIDA: Ništa! Raspitala sam se ja! Sad, Fedrijo moj dragi - puno je razloga zašto je želim od njega izvući. Prvo, jer je svi zovu mojom sestrom. Osim toga, hoću je vratiti i predati u ruke njezinima. Ja sam sama. Nemam ovdje nikoga, ni prijatelja, ni rodjaka. Zato želim da dobrim djelom steknem neke prijatelje. Pomozi mi, lijepo te molim, da to što lakše obavim. Pusti da on ovih nekoliko dana bude u mene glavni. Ništa mi ne odgovaraš?

FEDRIJA: Ništarijo! Što da ti ja uopće odgovorim na to što radiš?

PARMENON: Bravo, gazda moj, ta ti valja! (publici) Konačno je prebolio! (Fedriji) Muško si ti!

FEDRIJA (nastavlja ne obazirući se na Parmenona): Kao da ja nisam znao kamo ti smjeraš! Kao dijete su je odavde oteli, majka odgajala kao svoju, zovu je sestrom, hoću je izvući od njega da je vratim njezinima. I sve se te priče konačno svode na ovo: ja na ulicu, on u kuću. A zašto to? Osim ako njega ne voliš više od mene i bojiš se da ti ta koju je sa sobom dovezao ne preotme jednu takvu priliku...

TAIDA: Ja da se toga bojim?

FEDRIJA: Što te onda drugo muči? Zar on jedini daje darove? Zar si ikad osjetila da presahnjuje moja darežljivost? Zar nisam, kad si mi rekla da želiš sluškinju iz Etiopije, sve ostavio i potražio je? Pa si onda kazala da hoćeš eunuha, jer ga jedino kraljice imaju: našao sam ga. Jučer sam platio dvadeset mina za oboje. I mada me tako zapostavljaš, sve sam to imao na pameti! I sad, za hvalu, ti me prezireš!

(st. 172 - 206)

TAIDA: Ma što to Fedrijo! Da, ja je hoću izvući od njega i vjerujem da se to ovako može najprije postići: ipak ću učiniti kako ti narediš. Bolje i to nego da se ti na mene ljutiš.

FEDRIJA: Kad bi barem to što govoriš bilo od srca i istinito: "Bolje i to nego da se ti na mene ljutiš!" Kad bih vjerovao da to iskreno govoriš, sve bih mogao otrpjeti!

PARMENON (za sebe): Kako li se začas klima! Svladala ga jednom riječju!

TAIDA: Ja sirota da ne govorim od srca?! Jesi li ikad nešto od mene makar i u šali zatražio, a da nisi dobio? Ja od tebe ne mogu dobiti ni to da mi barem dva danaпустиš...

FEDRIJA: E kad bi bila dva! Samo se ja bojim da ih ne bude dvadeset!

TAIDA: Nikako više od dva... ili -

FEDRIJA (naglo je prekida): Ne znam ja nikakav "ili"!

TAIDA (pomirbeno): Dobro, nek ne bude. Daj mi onda dozvoli barem to!

FEDRIJA: Hajde! Radi kako te volja!

TAIDA (očigledno zadovoljna): Dobar si ti, znam ja zašto te volim.

FEDRIJA: Otići ću na selo. Tamo ću se dva dana trapiti - to je moja odluka. Treba Taidi udovoljiti. Ti se, Parmenone, pobrini da dovedu ono dvoje!

PARMENON: Svakako!

FEDRIJA: Taido dovidjenja - za dva dana! (Sprema se da ode).

TAIDA: Dovidjenja i tebi, Fedrijo moj dragi! (Fedrija krene pa zastane)
Hoćeš li još nešto?

FEDRIJA: Da li ja nešto hoću? (U jednom dahu) Da u blizini tog vojnika budeš daleko od njega, da me danju i noću ljubiš, da me želiš, da me sanjaš, da me čekaš, o meni misliš, meni se nadaš, da se za mene dobro provodiš, da si sva sa mnom. Na kraju, da budeš moje srce kad sam ja tvoje. (Odlazi)

TAIDA: Sirota ja, možda on meni slabo vjeruje i po tom kako se druge ponašaju sudi o meni. Ozbiljno, sama sebe dobro poznam i znam sigurno da nisam nikakvu laž smislila i da mom srcu nitko nije draži od Fedrije. I što god sam mu učinila, učinila sam zbog djevojke. Nadam se, naime, da sam njena brata gotovo već našla - jedan momak iz odlične kuće. Obećao je da će danas doći do mene. Otići ću sada unutra i čekati dok dodje. (Odlazi).

II ČIN

Prvi prizor. FEDRIJA, PARMENON

FEDRIJA: Pobrini se, kao što rekoh, da one dovedu.

PARMENON: Hoću

FEDRIJA: I pripazi!

PARMENON: Dobro.

FEDRIJA: I da bude na vrijeme!

PARMENON: Dobro.

FEDRIJA: Jesam li ti to dovoljno objasnio?

PARMENON: (razlijučen): Ah, zapitkuješ kao da je to nešto teško! Kad bi ti, Fedrijo, mogao nešto drugo pronaći tako lako - tako lako kao što će ovo propasti!

FEDRIJA: Propadam i ja do kojeg mi je više stalo! Nemoj se ti za to tako strašno brinuti!

PARMENON: (rezignirano): Ni najmanje. Obavit ću ja to. Još nešto zapovijedaš?

FEDRIJA: Taj naš poklon iskiti pričom što bolje budeš mogao. A tog takmaca tjeraj od nje što bolje možeš.

PARMENON: Imam ja to na pameti i da mi ne kažeš.

FEDRIJA: Ja ću otići na selo i tamo ostati.

PARMENON: To i ja mislim.

FEDRIJA (razmišlja): Hej ... reci!

PARMENON: Što hoćeš?

FEDRIJA: Misliš li da mogu biti dovoljno jak i izdržati da se u međuvremenu ne vratim?

PARMENON: Ti? Bogami ne vjerujem. Ili ćeš se vratiti začas, ili će te noću nesаница brzo potjerati ovamo.

FEDRIJA: Radit ću nešto da se jako umorim, pa da spavam htio - ne htio.

PARMENON: Bit ćeš slomljen i nećeš spavati - to je sve što ćeš postići

FEDRIJA: 'Ajde Parmenone, pojma nemaš! Treba, bogamu, odbaciti tu duhovnu mlitavost! Previše ja sebi dozvoljavam! Na koncu, zar ja ne bih mogao biti bez nje i čitava tri dana ako treba?

PARMENON (podrugljivo): Juuj! Cijela tri dana! Pazi što radiš!

FEDRIJA (odlučno): Ja sam svoje rekao! (Odlazi).

PARMENON: Dobri bozi, kakva je ovo bolest? Zar ljubav toliko mijenja ljude da ih više ne možeš prepoznati? Nitko nije od ovoga bio manje sklon ludovanju, nitko ozbiljniji, nitko odmjeraniji! (Ugleda parazita Gnaton) Ali tko se ovo amo uputio? Ah, ma to je Gnaton, vojnikov parazit! (Gleda pomnije) Vodi sa sobom djevojku na dar (pokazuje na Taidinu kuću) ovoj tu. (Gleda djevojku) Juuu! Kako dobro izgleda! Fino će se ja danas ovdje osramotiti s onim svojim starkerljom od eunuha! Ova nadmašuje i samu Taidu.

Drugi prizor. GNATON, PARMENON

GNATON: Besmrtni bogovi! Koliko je jedan čovjek iznad drugog! Kakva razlika između budale i čovjeka od duha! Evo na, zašto sam se toga sjetio: vratim se danas ovamo i sretnem jednog čovjeka mog položaja i staleža koji je isto tako profučkao sve što mu je otac ostavio. Sve prije nego seljačina! A vidim ga zapušteno, prljavo, bolesno, pokrpano, oronulo i klonulo. "Kakvo ti je to ruho" - pitam ga. "Evo na što sam spao jer sam siromah izgubio sve što sam imao! Svi me znanci i prijatelji napuštaju." Usporedim ga sa sobom - zaslužuje prezir! "Ma što, glupane glupi", kažem mu, "dotle si dotjerao da u sebi nemaš više nikakve nade? I pamet si s imetkom izgubio? Vidiš li mene? Bio sam gdje i ti! (Gladi se po bradi, pokazuje na svoju odjeću) Kakva put! Kakva atmjenost, kakva odjeća! Kakvo držanje tijela! Sve imam, a opet ništa nemam. I premda ništa nemam ipak mi ništa ne nedostaje". "A ja nesretnik niti mogu praviti budalu od sebe niti trpjeti batine". "Što, ti misliš da se to tako postiže? Na posve si krivom putu! Davno su to nekad, prije puno, puno godina ovakvi kao mi na taj način stjecali za život. Na drugu se lijepak danas ptice love! Ja sam prvi došao na tu ideju! Ima jedna vrsta ljudi koji hoće da u svamu budu prvi, a nisu. Te ja slijedim! Ne puštam se ja njima da od mene prave budalu, nego štaviše, ja od njih pravim budale i istodobno se divim njihovoj pameti! Što god kažu, ja pohvalim. Ako kasnije kažu suprotno, i to hvalim. Ako netko kaže ne, i ja kažem ne. Ako kaže da, i ja kažem da. Na koncu sam sam sebi naredio: laskaj im u svemu! To je danas daleko najplodonosniji način zarade!"

PARMENON (za sebe): Domišljat čovjek, bogami! Ovaj od šašavih radi potpune ludjake!

GNATON: Govorimo mi tako o tome i stignemo u medjuvremenu do tržnice. Odmah se oko mene u veselju sjate svi slastičari, prodavači krupne i sitne

ribe, mesari, kuhari, pečenjari, kojima sam, s imetkom ili bez njega, uvijek bio na korist i još im uvijek često koristim. Pozdravljaju me, zovu na ručak, čestitaju što sam se vratio. Kad je onaj gladuš vidio kotiku mi čast ukazuju i kako lako zaradjujem za život, stao me preklinjati neka mu dozvolim da od mene uči. Rekoh mu da krene za mnom. Rado bih, ako je moguće, kao što se filozofske škole zovu po osnivačima, da se tako i paraziti nazivaju Gnatoncima.

PARMENON (publici): Pogledajte što radi nerad i tuđe jelo!

GNATON (pogleda na djevojku koju je doveo sa sobom i dosjeti se zašto je došao): Ali što ja čekam da ovu odvedem do Taide i da je zamolim da dodje na večeru? (Ugleda Parmenona) A, eno vidim pred Taidinim vratima Parmenona, roba onog suparnika. Nešto je žalostan. (Veselo) Sve je u redu. Očito je doček ovdje bio hladan. Ovaj će me vjetrogonja sad malo zabaviti. (Prilazi Parmenonu.)

PARMENON (čuo je što Gnaton govori, za sebe) Ovi misle da je zbog tog dara Taida njihova.

GNATON: Svom najdražem Parmenonu želi Gnaton svako dobro! Kako ide posao?

PARMENON: Stoji na nogama.

GNATON: To vidim. Vidiš li ovdje još štogod što ti nije po volji?

PARMENON: Tebe.

GNATON: To vjerujem. Još nešto?

PARMENON: Ma što to?

GNATON: Žalostan si nešto.

PARMENON: Ni najmanje.

GNATON: Dobro, onda nemoj ni biti. Nego što ti se čini od ove robinje?

PARMENON: Nije loša, bogami.

GNATON (na stranu): Palim ga na živoj vatri!

PARMENON (na stranu): Kako li se samo pretvara!

GNATON (zlobno, pokazujući za robinju): Što misliš hoće li ovaj poklon biti drag Taidi?

PARMENON: Hoćeš time reći da smo mi sad na ulici. Hej, ništa na ovom svijetu nije stalno!

(st. 277 - 299)

GNATON: Ja ću ti, Parmenone, šest punih mjeseci priuštiti odmor da ne trčkaraš gore-dolje i da ne bdiješ do zore. Usrećujem li te štogod?

PARMENON (kiselo): Je l' mene? No, no!

GNATON: Tako ja prijateljima...

PARMENON: Pohvalno.

GNATON: Zadržavam te; možda si se drugamo uputio

PARMENON: Baš nikamo.

GNATON: Daj mi onda mrvicu pomogni! (Pokazuje na Taidinu kuću) Daj da me puste do nje.

PARMENON (zlobno): Hajde, idi samo. (Pokazuje na robinju) Sad kad ovu vodiš, vrata su ti širom otvorena.

GNATON: Hoćeš li zazvati nekog napolje? (Odlazi da sam okuša sreću)

PARMENON (ostaje sam): Samo neka prodju ova dva dana! Ti, srećkoviću, koji sad meni pred nosom malim prstom otvaraš ova vrata - pobrinut ću se da ti ne pomogne ni kad nogom budeš lupao!

GNATON (Vraća se): Jaš tu stojiš, Parmenone? Ej, da te nisu ostavili tu na straži da ne bi koji glasnik potajno (pokazuje na Taidinu kuću) od ove trčao do vojnika?

PARMENON: Kako je to duhovito! Ma čudesno, čim je po ukusu jednog vojnika! (Spazi Hereju kako dolazi) Ali eno vidim da mlađi sin gospodarev dolazi ovamo. Čudim se što je otišao iz Pireja; sad je tomo carinik.¹⁾ Žuri mu se, nije to slučajno. Nešto se ogledava. (Gnaton u međuvremenu ode.)

Treći prizor. HEREJA, PARMENON

HEREJA (dolazeći): Sa mnom je svršeno! Niti je djevojke igdje, niti mene, kad sam je izgubio iz vida. Gdje da tražim, gdje da istražujem, koga da pitam, kojim putem da idem? Ne znam! Gdje je da je, jedina mi je nada da se ne može dugo kriti. Kakva ljepota! Od danas brišem sve žene iz svog srca. Gude mi se ove koje tako svakoćevno izgledaju.

PARMENON (za sebe): Evo na sad drugoga! O ljubavi nešto govori. O nesretnog li starca! (Pokazuje na Hereju) Ovo je onaj pravi! Ako ovaj počne, mo-

1) Radnja se, ne zaboravimo, zbiva u Atení. Jedan od važnih izvora financija za atensku državu bila je i carina koju su u Pireju plaćali vlasnici brodskog tereta, bilo da su robu izvozili ili uvozili. Uobičajena je bila stopa od 2% (pedesetina, pentekosté)

žeš slobadno reći da je onaj prvi prava šala prema onom što će (pokazuje na Hereju) ovaj mahnitavac napraviti!

HEREJA (ljutito): Nek svi bogovi božji ubiju onog storkelju koji me danas zadržao! I mene koji sam se zaustavio i uopće se obazirao na nj! (Ugleda Parmenona) A, evo Parmenona! Zdravo!

PARMENON: Što si žalostan? I tako uzbudjen? Odakle ti?

HEREJA (rastreseno): Je li ja? Ne znam, bogamu, ni odakle dolazim ni kamo idem. Tako sam posve izvan sebe.

PARMENON: Zašto, molit ću lijepo?

HEREJA: (svečano): Ja sam se zaljubio.

PARMENON (umarno, rezignirano): Aha!

HEREJA: Sad ćeš, Parmenone, pokazati kakav si ti čovjek. Sjećaš se kako si mi često obećavao kad god bih što ukrao s očeva stola i nosio tebi krišom u sobicu? "Herejo, samo ti pronadji nešto što ti se sviđa: već ću ti ja onda pokazati koliko sam koristan!"

PARMENON: Daj ne luduj!

HEREJA: Bogami, to se sad dogodilo. Sad se, molim te, potrudi da se ispune tvoja obećanja. Stvar je doista vrijedna da napneš malo svoj mozak. Djevojka nije ni slična onim našima koje majke tjeraju da budu spuštenih ramena, stegnutih prsa da bi bile vitke. Ako je koja malo krupnija, kažu da ja šakač, uskraćuju joj jelo. One jesu dobre gradje, ali takvim liječenjem rade od njih trske! (Rezignirano) I onda takve danas ljudi vole.

PARMENON: A što ta tvoja?

HEREJA (zaneseno): Jedan posve novi izraz lica.

PARMENON (blago ga ismijava): No, no!

HEREJA (nastavlja ne obazirajući se): Prava put, tijelo zbito, sočno.

PARMENON: Godina?

HEREJA: Godina? Šesnaest.

PARMENON: Upravo cvijetak.

HEREJA: Sad se ti pobrini da mi je pribaviš ili silom ili krišom ili lopovlukom: mene ništa nije briga - samo da se nje domognem!

PARMENON: A dobro, čija je to djevojka?

(st. 322 - 345)

HEREJA: Ne znam, bogami.

PARMENON: Odakle je?

HEREJA: To isto ne znam.

PARMENON: Gdje stanuje?

HEREJA: Niti to.

PARMENON: Gdje si je vidio?

HEREJA: Na ulici.

PARMENON: Kako si je izgubio?

HEREJA: To sam se baš i ja sam na sebe ljutio kad sam dolazio amo. Mislim da nema tog čovjeka kojem bi sve dobre prilike bile manje sklone nego meni. Kakva je to nepravda! (Tužno) Ja sam gotov!

PARMENON (u želji da konačno sazna): Što se dogodilo?

HEREJA: Još pitaš? Znaš li ti onog rođjaka i vršnjaka mog oca, Arhidemida?

PARMENON: Da, pa što?

HEREJA: Ja slijedim tu malu, on meni u susret.

PARMENON: Nezgodno, bogami.

HEREJA: Ma i više od toga: nesreća! Za druge se stvari kaže da su nezgodne, Parmenone! Mogu se zakleti da ga u ovih zadnjih šest-sedam mjeseci uopće nisam vidio - do danas, kad sam najmanje htio i kad je najmanje trebalo. Pa zar to nije prokletstvo? Što kažeš?

PARMENON: Zbilja.

HEREJA: Odmah počne trčati do mene, i još kako iz daleka! Nakrivljen, trese se, usne mu više, stenje. "Hej, hej, tebe zovem, Herejo" - poviče. Stadoh. "Znaš što sam te trebao?" "Što?" "Sutra imam parnicu." "Da, pa?" "Poruči svakako ocu neka ne zaboravi da mi sutra dodje kao svjedok!" Dok je on to govorio, prošao cijeli sat. Pitam ga hoće li još što god. "To je sve" - kaže on. Odoh. Kad sam se osvrnuo ovamo za djevojkom, ona je upravo bila skrenula u ovu našu ulicu.

PARMENON (na stranu): To je sigurno ona mala koju su dali na dar (pokazuje na Taidinu kuću) ovoj tu!

HEREJA: Dok sam stigao ovamo - nje nigdje.

PARMENON: Djevojku je, dakako, netko pratio?

HEREJA: Točno, jedan parazit sa sluškinjom.

PARMENON: To je ona! (Ohladi se naglo) To je gotovo, zaboravi to! Tu se više ništa ne može!

HEREJA (ne shvaćajući): Ti o nečem drugom misliš.

PARMENON: O tome ja mislim

HEREJA: Znaš koja je? Reci mi! Vidio si je?

PARMENON: Vidio sam je, poznajem je, znam kamo su je odveli.

HEREJA: Dragi moj Parmenone, poznaješ je?

PARMENON: Poznajem.

HEREJA: I znaš kamo su je odveli?

PARMENON: Odveli su je ovamo do hetere Taide; njoj su je dali na dar.

HEREJA: Tko je taj moćnik s tim tolikim paklonom?

PARMENON: Trazon, vojnik, suparnik Fedrijin.

HEREJA: To što kažeš - crno se mom bratu piše!

PARMENON: Što bi tek rekao da znaš kakav dar on sprema kao protuudar!

HEREJA: Ma što molim te, bogati?

PARMENON: Eunuha!

HEREJA: Je li onog, molim te k'o boga, odvratnog čovjeka kojeg je jučer kupio? Onog starca-ženu?

PARMENON: Baš njega!

HEREJA: Jadan čovjek! Izletjet će kroz vrata zajedno s darom. Ali nisam znao da nam je ta Taida susjeda.

PARMENON: Nema tome dugo.

HEREJA: Prokletstvo! I da je ja nikad nisam vidio! A daj mi reci... zbilja je tako dobra kao što se priča?

PARMENON: Naravno.

(st. 361 - 378)

HEREJA: Ali ništa u usporedbi s ovom mojom?

PARMENON: To je druga stvar.

HEREJA (pomalo očajnički): K'o boga te molim, Parmenone, daj da je se do-
mognem!

PARMENON (već mu je svega dosta): Napraviti ću sve, potruditi ću se, pomoći
ti. Što još hoćeš od mene?

HEREJA: Kamo ideš sada?

PARMENON: Kući, da odvedem te robave do Taide, kako je tvoj brat naredio.

HEREJA: O sretan li je taj eunuh kad ga daju u ovu kuću!

PARMENON: Zašto?

HEREJA: Još pitaš? Uvijek će vidjeti prekrasnu robinju, govoriti će s njom, bit
će zajedno u istoj kući, katkad će jesti zajedno s njom... pokatkad blizu nje
i spavati.

PARMENON (pada mu nešto na um): Što kad bi ti bio taj sretnik?

HEREJA: A kako, Parmenone? (Nestrpljivo) Odgovori mi!

PARMENON (polako): Mogao bi uzeti njegovu odjeću...

HEREJA (upada): Odjeću? I što poslije?

PARMENON: Odveo bih te umjesto njega.

HEREJA (nestrpljiv jer je Parmenon zastao): Slušam te.

PARMENON: Rekao bih da si ti on.

HEREJA: Shvaćam...

PARMENON: Ti bi uživao one blagodati koje si malo prije njemu udijelio.
Zajedno bi jeo, bio kraj nje, doticao je, žalio se, blizu nje bi spavao. Jer
nijedna od njih te ne poznaje i ne zna tko si! Osim toga stas i dob su ti upra-
vo takvi da bi lako prošao kao eunuh!

HEREJA (oduševljeno): Izvrsno si to rekao! Nikad nisam vidio da su ikoga bolje
savjetovali! (Pokazuje glavom u smjeru svoje kuće) Hajde, idemo unutra. Spre-
maj me, odvedi me, vodi me! Što brže!

PARMENON: Što ti je? Ja sam se samo žalio!

HEREJA (ne želi više nikakva razgovora o tome) Ne melji!

PARMENON (očajno) Gotov sam! Što sam ja jedan napravio! (Hereja ga gura)
Kud me guraš? Prevrnut ćeš me! (Hereja se ne obazire) Tebi govorim! Pusti me!

HEREJA: Hajd' mo!

PARMENON (pokušava još jedanput): Ti si uporan?

HEREJA: Naravno.

PARMENON: Pazi samo da ti uskoro ne postane previše vruće!

HEREJA: Bez brige, samo ti mene pusti!

PARMENON: Da, ali te će gloginje na mojim leđima mlatiti!

HEREJA (razuvjerava ga): Ma da!

PARMENON: Sramota je to što radimo.

HEREJA: Sramota, ako me odvedu u kuću jedne hetere da tim nesrećama koje nas
i našu mladost na tisuću načina ismijavaju i stalno muče vratim milo za drago?!
I da ja prevarim njih onako kao što one varaju nas? Ili bi bilo bolje da ocu to
napravim - da mu podvalim? Tko bi god za to saznao okrivio bi mene. A za
ono prvo: svi će misliti da su to i zaslužile!

PARMENON: A što će ti ja! Ako si odlučio da tako radiš, radi! Samo nemoj
poslije krivnju na mene svaljivati!

HEREJA: Neću!

PARMENON (u posljednjem pokušaju): Ti to hoćeš?

HEREJA (sad mu je već dosadilo): Da li hoću? Ja to naredjujem i zapovijedam!
Nikad neću izbjeći odgovornosti! Za mnom!

PARMENON: (mrmlja): Dao bog da se ovo dobro svrši! (Odlaze).

III Č I N

Prvi prizor. TRAZON, GNATON, PARMENON

TRAZON: A Taída da mi puno zahvaljuje?

GNATON: Silno!

TRAZON: Što kažeš, vesela je?

(st. 393 - 415)

GNATON: Ne toliko zbog dara koliko zbog toga što si ga ti dao. Zbog toga je upravo ushićena.

PARMENON (za sebe): Zavirit ću ovamo da ga mogu odvesti kad dodje vrijeme. (Ugleda Trazona) A, ero vojnika!

TRAZON (odgovara Gnatonu, ponosno): Ma to je sigurno neka prirodna nadarenost da su mi ljudi uvijek zahvalni što god napravim.

GNATON: Bogami, to sam i ja vidio!

TRAZON: Čak mi je i kralj uvijek puno zahvaljivao, bilo što da sam učinio. Drugima ne!

GNATON: Slavu koju drugi steknu uz silan trud onaj koji ima duha često prisvoji jednom riječju, kao ti, na primjer.

TRAZON (ne shvaća žaoku): Imaš pravo.

GNATON: Kralj te, znači, kao zjenicu oka svoga...

TRAZON: Točno.

GNATON: ... pazio.

TRAZON: Naravno, povjeravao mi cijelu vojsku, planove.

GNATON: Nevjerojatno!

TRAZON: I onda kad bi se god zasitio ljudi ili kad bi mu omrznuo državnički posao, kad se htio odmoriti i tako reći ... (u nedoumici) Shvaćaš?

GNATON: Znam: tako reći ispljunuti tu gorčinu iz duše!

TRAZON: Upravo to! Tada je jedino mene vodio sebi na ručak.

GNATON: Uhl! O otmjenom to nekom kralju pričaš!

TRAZON: On je točno takav čovjek: treba mu vrlo malo ljudi.

GNATON: Čini mi se skoro ništa, kad se družim s tobom.¹⁾

TRAZON: Svi su mi zavidjeli, potajno u me zabadali; ja se nisam ni truna obazirao. Oni su silno zavidjeli, ali jedan od njih ipak strahovito. Bio je na čelu odreda indijskih slonova. Kad mi je taj jedanput malo više dosadio, kažem mu: "Je li, molim te lijepo, Stratone, zato si ti tako divlji jer zapovijedaš beštijama?"

1) Namjerno dvosmisleno: a) ne treba mu nitko više kad ima tebe; b) nema uopće potrebe za ljudima, što pokazuje družeći se s tobom.

GNATON (smije se grohotom): Boga mi moga, krasno si to rekao, i pametno!
Ha, ha! Srezao si ga! A što on?

TRAZON: Zanimam smjesta.

GNATON: A kako i neće!

PARMENON (za sebe): Mili bože, kakva propalica! Bijednik! Bezbožnik!

TRAZON: A ono, Gnatone, nisam ti ono nikad pričao kako sam onog Rodjanina dohvatio na gozbi?

GNATON: Nikad, daj pričaj, molim te k'o boga. (Na stranu) Čuo sam to više od hiljadu puta!

TRAZON: Bio je, velim, taj momak s Roda zajedno sa mnom na gozbi. Slučajno je bila sa mnom neka kurvica. Počeo je nju zadirkivati, a mene ismijavati. "Što je, bestidniče", velim ja njemu, "ti si zec a lisicu bi rado?"¹⁾

GNATON: Ha ha ha ha!

TRAZON: Što kažeš, ha?

GNATON: Duhovito! Krasno! Profinjeno! Nenadmašno! Tvoja li je ta izreka, molim te k'o boga? Mislio sam da je staral

TRAZON: Čuo si je već?

GNATON: Često. I spominje se kao jedna od najboljih.

TRAZON: (ponosno) Moja je!

GNATON: Šteta što si rekao jednoj mladoj budali iz bolje kuće.

PARMENON (na stranu): Bogovi tebe ubili!

GNATON: A što on, molim te lijepo?

1) U originalu: *lepus tute es, pulpamentum quaeris* - ti si zec i tražiš divljač; tražiš ono što i sam imaš. Poslovično. Na ovom, mjestu, međutim to ne daje bogzna kakav smisao. Bit će vjerojatno riječi o nekoj erotskoj aluziji, što na neki način potvrđuje i sholija koju na tom mjestu ima Codex Bezae Cantabrigiae, najstariji rukopis Terencijevih komedija: *pulpamentum = muliebre corpus* (žensko tijelo); usp.: Terence, *Comédies, texte établi et traduit par E. Chambry*, Pariz 1948, tome I, str. 484. Ako to i nije drugo do puko nagadjanje sholijasta, ipak indirektno potvrđuje da tradicionalno značenje te poslovice već odavna nije izgledalo primjereno ovoj situaciji.

(st. 432 - 459)

TRAZON (naglašava): Gotov! Svi su prisutni umirali od smijeha! Na koncu su me se svi bojali.

GNATON: Ne bez razloga!

TRAZON (uozbilji se): Nego daj čekaј ti! Da se ja Taída opravdam - to što je posumnjala da sam se ja zaljubio u onu malu?

GNATON (odlučno): To nikako! Štaviše, podjari njene sumnje!

TRAZON: Zašto?

GNATON: Još pišaš? Znaš, ako ona kad spomene Fedriju ili ga pohvali da te zlobno podbode...

TRAZON (upada): Razumijem...

GNATON: Da ti se to ne bi dogodilo, jedini je lijek ovo: kad ona izgovori "Fedrija", ti odmah "Pamfila". Ako kad kaže: "Pozovimo Fedriju na zabavu!" - "Pošaljimo po Pamfilu da nam pjeva!". Ako ga pohvali kako dobro izgleda, ti odmah tu malu. Ukrotko: vraćaj mi lo za drago, pa nek se grize!

TRAZON (žalosno): Gnatone to bi koristilo jedino onda, kad bi ona mene voljela!

GNATON (uvjerljivo): Već dugo ona tebe voli, čim tako iščekuje i voli ono što joj poklanjaš. Već dugo joj ti možeš učiniti nešto nažao! Stalno se boji da te plodove koje ona sad ubire ne odneseš nekamo drugamo.

TRAZON: Dobro si to rekao! A ja se toga nisam sjetio!

GNATON: Ma smiješno! Nisi na to mislio. Smislio bi ti inače, Trazone, kudikamo bolje nego ja!

Drugi prizor. TAIDA, GNATON, PARMENON, PITIJADA

TAIDA (izlazi iz kuće): Upravo mi se učinilo da čujem vojnikov glas. (Ugleda ga) A, evo ga! Zdravo, dragi moj Trazone!

TRAZON: O Taído moja draga, ljubavi moja, kako je? Voliš me što god zbog te sviračice?

PARMENON (na stranu): Kako dražesno! Kako li je započeo već u dolasku!

TAIDA (odgovara Trazonu) Jako - i zaslužuješ!

GNATON: Hajd' mo onda na ručak. (Taída se ne miče) Što stojiš?

PARMENON (na stranu): Evo na, drugoga! Što kažete, pripada li taj ljudskoj vrsti?

TAIDA: Neću te zadržavati kad već hoćeš.

PARMENON (za sebe): Prići ću im i praviti se kao da sad izlazim. (Glasno):
Kamo si to krenula, Taído?

TAIDA (zbunjena): O joj, Parmenone: Baš dobro što si došao... Pošla sam danas -

PARMENON (prekida je naglo): Kamo?

TAIDA (pokazujući na Trazona, tiho): Zar ne vidiš ovog tu?

PARMENON: Vidim ga, i gadi mi se. Kad budeš htjela - tu su darovi Fedrijini.

TRAZON (nestrpljivo): Što stojimo? Zašto ne odemo odavde?

PARMENON: Molim te lijepo, bogamu, nek mi bude slobodno uz tvoje dopuštenje da predam (pokazuje na Taídu) ovaj što sam nakanio, da joj pristupim i porazgovorim s njom.

TRAZON (podrugljivo): Bit će neki prekrasni darovi! Ili nalik na naše!

PARMENON: Sve će se već vidjeti. (Zove služinčad iz kuće svoga gospodara).
Hajde, recite im da izidju napolje - oni za koje sam vam rekao. (Dovode sluškinju i Hereju prerušena u eunuha). Brže! (Pozivajući malu sluškinju) Hej ti, dođi ovamo! (Obrćajući se Taídi) Ova je čak iz Etiopije.

TRAZON: Tu ih ima po tri mine.

GNATON: Jedva tri!

PARMENON (zove "eunuha"): Gdje si ti, Dore? Dođi ovamo! (Taídi) Evo ti eunuha! Kakvo plemenito lice! Kako je još mlad!

TAIDA: Bog mi pomogao, krasan je!

PARMENON: Što ti kažeš, Gnatone? imaš li što prigovoriti? A ti, Trazone? Šute. To je dovoljna pohvala. (Taídi) Iskušaj ga u književnosti, u rvanju, u glazbi - uvjeravam te da će biti vičan svemu što jedan slobodan građanin mora znati.

TRAZON: Ja ću tog eunuha ako treba i trijezan...

PARMENON: A onaj koji je ovo poslao ne zahtijeva od tebe da živiš samo za nj i da zbog njega ne puštaš k sebi ostale. I ne priča o bitkama, ne pokazuje svoje brazgotine i ne stoji ti na putu... kao što neki drugi rade. Ako ga primiš kad ti nije nezgodno, kad imaš vremena - zadovoljan je.

TRAZON: Ovo je očigledno rob nekog siromašnog i bijednog gospodara.

(st. 488 - 506)

GNATON: Bogami, jer znam dobro da nitko koji bi imao otkud da kupi drugoga ne bi ovoga trpio!

PARMENON: Ti šuti! Ja mislim da si ti gori i od onih najgorih! Jer ako si odlučio da se dadvoravaš ovakvu jednom, mislim da bi za jelom mogao i u plamen smuti! 1)

TRAZON (gubi strpljenje): Idemo li već jednom?

TAIDA (pokazuje na "eunuha" i sluškinju): prvo ću ove odvesti unutra i ujedno zapovjediti što hoću da se napravi. Onda odmah dolazim. (Odlazi).

TRAZON: Ja odoh odavle! (Gnatonu): Ti je pričekaj!

PARMENON (podrugljivo): Nije pristojno da vojskovođa ide ulicom u društvu svoje drage!

TRAZON: Što da ti ja puno pričam? Sličan si svom gospodaru.

GNATON: Hahahahaha!

TRAZON: Čemu se smiješ?

GNATON: Tom što si maločas rekao! I onog o Rodjaninu sam se sjetio. A, evo dolazi Taída.

TRAZON: Hajde ti naprijed, potrči! Nek kod kuće sve bude spremno!

GNATON: Dobro!

TAIDA: (govoreći onima u kući): Pazi dobro, Pitijado, da Hremeta - ako slučajno dodje - zamoliš prvo da pričeka; ako mu to nije zgodno, neka dodje još jednom. Ako ni to ne može, dovedi ga do mene.

PITIJADA: Učinit ću tako.

TAIDA (krene pa zastane): Čekaj... što sam još htjela reći?! Aha, pazite dobro na tu djevojku! Budite stalno kod kuće!

TRAZON: Hajd' mo!

TAIDA (svojoj pratnji): Vi - za mnom! (Odlaze).

1) Ukrasti nešto s lomače na kojoj su se nalazile žrtve paljenice u čast pokojnicima bio je jedan od najgorih zločina. Na to se vjerojatno ovdje aludira.

Treći prizor. HREMET, PITIJADA

HREMET: Zbilja, što više i više razmišljam, grdno će mi ova Taída podvaliti! Tako me lukavo obradjuje još od onda kad me prvi put pozvala sebi. Sad će me netko pitati: "Što si ti imao s njom?" To ni sam nisam znao. Kad sam došao do nje, pronašla je razlog da tamo ostanem. Rekla je da je upravo prinijela žrtvu bogovima, da hoće sa mnom razgovarati o ozbiljnoj stvari. Već sam tada sumnjao da se tu krije neko gadno lukavstvo. Za stolom ona do mene, rastapa se od ljubaznosti, traži temu za razgovor. Kad je razgovor stao zapinjati, skrenula je na to kako je već dugo tome da su mi otac i majka umrli. "Još davno" - velim joj ja. Imam li kakvo imanje na Suniju i kako daleko od mora? (Objašnjava potonje) Vjerujem da joj se ono sviđelo pa se nada da će mi ga ugrabiti. (Vraća se na ono o čemu je započeo) Na koncu, nisam li ondje možda izgubio sestru još dok je bila djeteta? Da li je tkogod bio s njom? Što je imala na sebi kad je nestala? Da li bi je tkogod mogao prepoznati? Zašto se o tom raspituje? Osim ako se ne namjerava izdavati za moju sestru koja je davno kao mala nestala; takva je njena drskost! A ona, ako je živa, nema više od šesnaest godina; Taída je od mene malo starija. Sad je opet poručila da me najozbiljnije moli da dodjem. Ili neka kaže što hoće, ili neka mi ne dosadjuje. Treći put, bogami, neću doći. (Lupa na vrata) Ejl Ejl! Ima li koga? Ja sam, Hremet!

PITIJADA: Prekrasna glavica!

HREMET (publici): Kažem vam da mi rade o glavi!

PITIJADA: Taída te najljepše moli da dodješ sutra.

HREMET: Idem na selo.

PITIJADA: Daj dodji, molim te.

HREMET: Ne mogu, kažem ti.

PITIJADA: Daj onda ostani ovdje kod nas dok se ne vrati.

HREMET: To nikako!

PITIJADA: Zašto, dragi moj Hremete?

HREMET: Idi do bijesa!

PITIJADA: Ako je to tvoja zadnja, daj onda, molim te, otidji do nje.

HREMET: Idem.

PITIJADA (zove Dorijadu iz kuća): Hajde, Dorijado, odvedi ovog do vojnika.

Četvrti prizor. ANTIFONT

ANTIFONT: Jučer se nas nekoliko momaka dogovorilo u Pireju da danas napravimo gozbu. Za to smo zadužili Hereju, u zalog dali svaki svoj prsten. Odredili smo mjesto i vrijeme. Na mjestu na kojem smo rekli ništa nije spremjeno. Njega sama nigdje. Ne znam ni što da kažem ni što da mislim. Sad su mi drugi dali u zadatak da ga tražim i da vidim nije li kod kuće. (Hereja izlazi iz Taidine kuće) Tko to izlazi iz Taidine kuće? To je on? Ili nije? Baš on! Što je ovo od njega? Kakva je to odora? Kakvo je to zlo? Ne mogu se načuditi niti pogoditi! Što je da je, radije ću stati malo podalje odavde i doznati što je! (Povlači se).

Peti prizor. HEREJA, ANTIFONT

HEREJA: Ima li tu koga? (Ogledava se). Nitko! Ide li tko iz kuće za mnom? (Osvrće se) Ni živa čovjeka. Mogu li konačno dati oduška svom veselju? O Jupiteru! Sad bih sigurno mogao podnijeti da me ubiju da mi život kakvom nevoljom ne pomuti ovo veselje! I da sad ne mogu naići ni na kakva radoznalca! Pa da me posvuda slijedi, obasipa, davi pitanjima: Što sam ushićen? Što sam radostan? Kamo ću? Odakle sam se pojavio? Gdje sam našao tu odjeću? Što to tražim? Jesam li zdrav ili ne?

ANTIFONT (za sebe): Prići ću mu i okoristiti se tom dozvolom koju, vidim, tako zdušno daje. (Glasno): Herejo! Što si tako uzbudjen? Što znači ova odjeća? Zašto si veseo? Što smjeraš? Jesi li zdrav? Što me gledaš? Zašto šutiš?

HEREJA: Blagdan za me, kad tebe vidim! Zdravo prijatelju! Nema tog čovjeka kojeg bih sada vidio radije od tebe!

ANTIFONT: Pričaj mi, molim te, što je na stvari!

HEREJA: Ma ja tebe zaklinjem da me slušaš! (Pokazuje na Taidinu kuću) Znaš li ovu tu s kojom se zabavlja moj brat?

ANTIFONT: Znam. Taida, mislim.

HEREJA: Baš ona.

ANTIFONT: Tako sam upamtio.

HEREJA: Danas su joj dali na dar jednu djevojku. Što da ti pričam kako izgleda, Antifonte! Ili da je hvalim, kad i sam znaš kako s ukusom sudim o ženskoj ljepoti! Ta me je posve smela.

ANTIFONT: Je li?

HEREJA: Reći ćeš da joj nema premca, znam, čim je vidiš. Što da ti puno pričam! Zaljubio sam se. Sretnim slučajem bio je u kući neki eunuh kojeg je brat bio ku-

pio Taidi, a još ga nisu do nje odveli. Tada mi je Parmenon - rob - predložio nešto što sam ja odmah prihvatio.

ANTIFONT (ne može se svladati): Što to?

HEREJA (razljućen upadicom): Ako budeš šutio, prije ćeš čuti. (Nastavlja)
Da izmijenim odjeću s eunuhom i da dam da me umjesto njega odvedu ovamo.

ANTIFONT: Umjesto eunuha?

HEREJA: Da.

ANTIFONT: I kakvu korist si od toga mogao imati?

HEREJA: Još pitaš! Da je vidim, čujem, budem s njom gdje god hoću, Antifonte! Možda mi je razlog bio slab ili račun kriv? Predali su me Taidi. Ona me smjesta, čim me dobila, sva sretna vodi kući do sebe. Povjeri mi djevojku.

ANTIFONT: Kome? Je li ti tebi?

HEREJA: Meni.

ANTIFONT (smije se): Nije imala razloga da se boji, ha?

HEREJA: I naglasi da se nitko ne pušta do nje. Meni naredi da se od nje ne mičem, da ostanem sam s njom u stražnjem dijelu kuće. Klimnem glavom, stidljivo gledam u zemlju.

ANTIFONT: Siročiće!

HEREJA: "Ja", veli mi, "idem na ručak". Odvede sa sobom sluškinje. Ono malo što ih je ostalo uz djevojku - sve nove. Odmah stanu pripremati kupku. Ja ih bodrim da se požure. Dok se to sprema, djevojka sjedi u sobici i gleda neku sliku: na njoj naslikano kako je Jupiter, prema priči, pustio zlatnu kišu u Danajino kraljevstvo. I ja stanem to promatrati: silno sam se u srcu veselio, jer je on još davno sličnu igru igrao. Bog se pretvorio u čovjeka i preko žlijeba²⁾ krišom došao pod tuđi krov da zavede jednu ženu. I to kakav bog! "Visoko koji gromom neba trese hramove!"³⁾ A ja bi jedan čovječuljak da to ne napravim? I zato sam, eto, napravio - sa zadovoljstvom. - Dok tako u sebi razmišljam, pozovu u međuvremenu djevojku na kupanje. Ode, okupa se, vrati se. Zatim je smjeste u krevet. Stojim i čekam hoće li mi netko nešto narediti. Jedna sluškinja dodje i kaže: "Hej, Dore, uzmi ovu lepezu i ovako joj pravi vjetrić dok se mi kupamo. Kad se okupamo, možeš se i ti kupati ako hoćeš." Sav tužan uzmem lepezu u ruke.

1) Danaja, kći Akrisija, kralja u Argu. Zeus je na ljubavni sastanak s njom došao u obliku zlatne kiše.

2) U originalu: per impluvium. Impluvij je udubina u atriju u koju se skupljala kiša, budući da cijeli atrij nije bio natkriven. Ovdje je, da bi se izbjegla perifraza, upotrijebljeno "žlijeb".

3) Literarna parodija. Donat primjećuje da "gromom trese" podsjeća na Enija.

(st. 597 - 619)

ANTIFONT: Da mi je tada bilo vidjeti to tvoje bezobrazno lice, kako si izgledao! Toliki magarac drži lepezicu!

HEREJA: Jedva da je to rekla, odmah sve nahrupe na vrata, odu se kupati, galame kao obično kad nema gospodara. U međuvremenu djevojku svlada san. Ja je krišom gledam postrance (pokazuje) ovako, kroz lepezicu. Ujedno se ogledavam oko sebe je li sve dovoljno provjereno. Vidim da jest. Stavim zasun na vrata.

ANTIFONT: I onda?

HEREJA: Što: "I onda?", glupane?

ANTIFONT (skrušeno): Glup sam, priznajem.

HEREJA: Zar da priliku koja mi se ukazala, toliku, tako kratku, tako željenu, tako nenadanu - zar da je ispustim? Onda zbilja ne bih bio ništa bolji od onog za kojeg sam se izdavao.

ANTIFONT: Bogami, pravo kažeš. Jesi li u međuvremenu štogod napravio za naš ručak?

HEREJA: Sve je spremno.

ANTIFONT (razveseljen) Ti si pravi čovjek! Gdje? U tvojoj kući?

HEREJA: Kod Diska, onog oslobodjenika.

ANTIFONT: Dosta daleko, ali ćemo zato brže pohitati. (Pokazuje na Herejinu odjeću). Presvući se!

HEREJA (shvati odjednom svu teškoću svog položaja): Gdje da se presvučem? Joj meni! Sad sam izgnan iz svoje kuće; strah me da je brat unutra. A onda - i otac se možda vratio sa sela.

ANTIFONT: Hajd' mo do mene! To je najbliže mjesto gdje se možeš presvući.

HEREJA: Pravo kažeš. Hajd' mo. Htio bih se ujedno s tobom posavjetovati o toj maloj - kako da je se domognem za stalno. (Odlaze.)

IV ČIN

Prvi prizor. DORIJADA

DORIJADA: Bog mi pomogao, koliko sam ga ja vidjela, grdno me je jednu strah da taj ludjak ne napravi danas kakvu gužvu ili ne prebije Taidu. Jer kad je došao taj mladić - (objašnjava) Hremet, brat one djevojke - Taida zamoli vojnika da ga da pozvati. On se odmah stane ljutiti, ali uskratiti joj - to ne smije.

Ona navaljuje da čovjeka pozove. (Objašnjava). To je radila da zadrži momka, jer još nije bilo vrijeme da mu objasni što je htjela u vezi s njegovom sestrom. On ga sav tužan pozove. Ovaj ostane na gozbi. Ona s njim odmah u razgovor; vojnik misli da su mu naočigled doveli suparnika. Sad je htio on njoj napakostiti. "Hej mali", kaže robu, "ded pozovi Pamfilu da nas tu zabavlja!" Ona poviče: "To nikako! Nju na pijanku?!" Vojnik uporan. Pa onda u svadju. U međuvremenu skine ona krišom sa sebe nakit i dade ga meni da ga odnesem. Znam, to je znak: čim bude mogla, odmah će se izvući. (Sklanja se, ali ostaje negdje na pozornici).

Drugi prizor. FEDRIJA

FEDRIJA (dolazeći): Idem ja tako na selo i počnem po putu sam sa sobom - kao što to obično biva kad te nešto u duši tišti - počnem ja razmišljati sad o ovom, sad o onom; a sve - jedno gore od drugoga. Što da puno govorim? Misleći o tome prodjem nesvjesno pokraj našeg imanja. Kad sam opazio, bio sam već daleko. Vratim se natrag, ljut sam na sebe. Kad sam došao do samog raskršća, zastanem. Počnem u sebi razmišljati: "Ha! Tu moram ostati dva dana, sam bez nje? - Dobro, pa što? - Ništa, - Ma što 'ništa'? Ako je ne smijem dodirnuti, ne smijem je, znači, ni vidjeti? Ako ono prvo ne smijem, a ovo ću valjda smjeti! Ljubav izdaleka - i to je nešto! "Prodjem pokraj našeg imanja, ovaj put svjesno. (Opazi Pitijadu gdje izlijeće iz Taidine kuće). Ali zašto to Pitijada izlazi naglo iz kuće, uplašena?

Treći prizor. PITIJADA, DORIJADA, FEDRIJA

PITIJADA (očito uzrujana): Gdje da jadna nadjem onog zločinca i bezbažnika? Gdje da tražim? Da se drznuo ovako drzak zločin učiniti!

FEDRIJA (za sebe): Joj meni! Strah me je što bi to moglo biti!

PITIJADA: Nije mu bilo dosta to nedjelo, to što je djevojku na prevaru dobio: još joj je poslije svu odjeću razderao, a onda joj i kosu odrezao.

FEDRIJA: (začudjen) Hm?

PITIJADA: Da mi ga sad netko da! Oči bih mu iskopala, guji jednoj!

FEDRIJA (za sebe): Nešto se očigledno poremetilo u kući dok mene nije bilo. Prići ću joj. (Obraća se Pitijadi): Što ti je? Kamo žuriš? Koga tražiš, Pitijado?

PITIJADA: Oh, Fedrijo! Je l' ja? Koga tražim? Daj se s tim svojim krasnim darovima nosi kamo si i zaslužio!

FEDRIJA: Što je na stvari?

PITIJADA: Još pitaš! Onaj eunuh kojeg si nam dao - kakvu je gužvu napravio! Djevojku koju je vojnik dao gospodarici na dar on je - silovao!

(st. 654 - 674)

FEDRIJA (zgranuta): Što kažeš?

PITIJADA: Joj meni!

FEDRIJA: Ti si pijana!

PITIJADA: Da su barem tako pijani oni koji mi zlo žele!

DORIJADA (koja se u međuvremenu približila): Joj, Pitijado moja draga, kakvo je to čudovište, k'o boga te molim!

FEDRIJA: Ti si luda! Kako bi to eunuh mogao učiniti?

PITIJADA: Što je on bio, to ne znam. Što je učinio, to sama stvar pokazuje. Djevojka plače i kad je pitaš ne usudjuje se reći. A on se, dobričina jedan, nigdje ne pojavljuje. Već se jedna bojim da nije još nešto odnio iz kuće kad je odlazio.

FEDRIJA: Ne ide mi u glavu kamo bi dalje taj tupan mogao otići... (razmišlja) osim ako je slučajno otišao do nas kući.

PITIJADA: Daj, molim te, pogledaj.

FEDRIJA: Odmah ću ti javiti. (Odlazi).

DORIJADA: Joj meni! Molim te k'o boga, draga moja - za takav nevidjen zločin nisam nikad ni čula!

PITIJADA: A zbilja, ja sam čula da oni strašno vole žene, ali da ništa ne mogu; a jedna ti sam, nisam se toga sjetila! Zatvorila bih ja njega negdje drugdje i ne bih mu povjerala djevojku!

Četvrti prizor. FEDRIJA, DOR, PITIJADA, DORIJADA

FEDRIJA (stoji na vratima svoje kuće i pokušava izvući Dora napolje): Izidji napolje, lupežu! (Dor oklijeva) Što? Još postajkuješ? Ti koji si pobjegao! (Gura ga) Van! Proklet čas kad sam te kupio!

DOR: Milost!

FEDRIJA: Daj pogledaj krvnika kako se iskreveljio! Što to znači da se ti ovamo vraćaš? I da mijenjaš odjeću? (Dor ne odgovara) Što veliš? (Pitijadi): Da sam malo zakasnio, Pitijado, ne bih ga bio zatekao kod kuće - već je smišljao bijeg.

PITIJADA (koja po buci zaključuje da Fedrija dovodi "krivca"): Imaš li krivca, molim te?

FEDRIJA: Naravno.

PITIJADA: To je dobro!

DORIJADA: Zbilja, to je baš dobro!

PITIJADA (traži ga očima): Gdje je?

FEDRIJA: Još pitaš! Zar ne vidiš?

PITIJADA: Vidim?! A koga, k'o boga te molim?

FEDRIJA (pokazuje na Dora): Ovog tu valjda.

PITIJADA (iznenadjeno): Kakav je to čovjek?

FEDRIJA: Onaj kojeg su danas vama odveli.

PITIJADA: Fedrijo, ovog nijedna od nas nikad svojim očima nije vidjela!

FEDRIJA (snebiva se): Nije vidjela?!

PITIJADA: I ti si povjerovao, molim te k'o boga, da su (pokazuje na Dora) njega doveli?

FEDRIJA (u nedoumici): Pa nijednog drugog nisam imao...

PITIJADA: Joj, ovaj se ne može ni usporedjivati s onim! Onaj je imao lijepo i plemenito lice.

FEDRIJA: Tako ti se samo učinilo jer je imao drukčiju odjeću. Sad ti se čini ružan jer je nema na sebi.

PITIJADA (iznervirana): Šuti, molim te k'o boga! Kao da je mala razlika! Nama su danas doveli momka kojeg bi i ti bio rado vidio, Fedrijo! Ovo je oronuli, stari, prastari starkelja, boja mu je kao u kune bjelice!

FEDRIJA: Hej, kakva je to priča! Dotjerat ćeš me dotle da ni sam neću znati što sam učinio. (Doru): Ej ti, jesam li ja tebe kupio?

DOR: Jesi.

PITIJADA (preuzima stvar u svoje ruke): Reci mu da sad iznova meni odgovara!

FEDRIJA: Pitaj samo!

PITIJADA (Doru): Jesi li došao danas do nas? (Dor odrečno kljima glavom. Fedriji): Kaže da ne. Ali došao je onaj drugi, šesnaestogodišnjak, onaj kojeg je Parmenon doveo sa sobom!

FEDRIJA (Doru): Hajde, prvo mi objasni ovo: ta odjeća koju imaš na sebi, odakle ti? Šutiš? (Drma ga) Čudovište jedno, ne kaniš govoriti?

(st. 697 - 707)

DOR: Došao je Hereja.

FEDRIJA: Moj brat?

DOR: Da.

FEDRIJA: Kad?

DOR: Danas.

FEDRIJA: Već dugo?

DOR: Malo prije.

FEDRIJA: S kim?

DOR: S Parmenonom.

FEDRIJA: Poznavao si ga otprije?

DOR: Ne.

FEDRIJA: Odakle si onda znao da mi je brat?

DOR: Parmenon mi je rekao da je to on. (Pokazuje na odjeću) On mi je ovo dao.

FEDRIJA: Sa mnom je svršeno!

DOR: A sam je obukao moje; zatim su obojica izišla.

PITIJADA: Sad valjda vjeruješ da sam trijezna i da ti ništa nisam lagala? Sad je valjda očito da je djevojka silovana?

FEDRIJA (Pitijadi): 'Ajde, beštijo, njemu vjeruješ što govori?

PITIJADA: Što mu imam vjerovati? Stvar je očita.

FEDRIJA (Doru): Dodji malo ovamo! (Dor se ne odaziva) Čuješ ti! (Dor polako prilazi) Još malo! Ta-ko! Daj mi ponovno reci ovo: Hereja ti je skinuo odjeću?

DOR: Da.

FEDRIJA: I onda ju je on obukao?

DOR: Da!

FEDRIJA: I njega su umjesto tebe ovamo doveli?

DOR: Da.

FEDRIJA: O veliki Jupiteru, kakav lupež i bezobraznik!

PITIJADA: Joj meni! Ti još uvijek ne vjeruješ kako su nam se na nedostojan način narugali!

FEDRIJA (Pitijadi): Ti očito vjeruješ što ovaj kaže. (Za sebe): Ne znam što da radim! (Šapće Doru): Daj sad opet sve to poreci! (Doru, glasno): Mogu li ja danas iz tebe istresti istinu? Vidio si Hereju, mog brata?

DOR: Ne.

FEDRIJA: Neće da prizna dok ja s njim lijepo, vidim. Hajde za mnom! Sad kaže da, sad kaže ne. (Udara ga) Moli za milost!

DOR: Zaklinjem te, uistinu, Fedrijo!

FEDRIJA: Hajde već jednom unutra! (Udara ga i gura prema svojoj kući).

DOR: Joj! Jao!

FEDRIJA (za sebe): Ne znam kako bih drukčije mogao otići odavle čista obraza! (Doru, glasno) Jao tebi, ništarijo, ako i tu budeš pravio budalu od mene (Ulaze u kuću).

PITIJADA: Ovo je Parmenonovo maslo! Sigurna sam u to kao u svoj život!

DORIJADA: Jest!

PITIJADA: Ozbiljno, smislit ću još danas nešto kako da mu vratim milo za drago! Ali što misliš, Dorijado, što nam je sad raditi?

DORIJADA: To pitaš u vezi s tom djevojkom?

PITIJADA: Da, da šutim ili da kažem?

DORIJADA: Ti ako si pametna, ozbiljno: što znaš - ne znaš, ni o eunuhu, ni o silovanju. Tako ćeš se i ti izvući iz bilo kakve gužve i njoj ćeš napraviti uslugu. Reci samo da je Dor otišao.

PITIJADA: Tako ću i napraviti.

DORIJADA (ugleda Hremeta gdje dolazi): Vidim li ja to Hremeta? Taida će začas doći!

PITIJADA: Kako to?

DORIJADA: Jer kad sam odlazila odande, gužva je već bila počela.

PITIJADA (podsjeća je na nakit koji je donijela): Ti odnesi taj nakit. (Pokazuje prema Hremetu) Ja ću od ovog saznati što je na stvari.

(st. 727 - 746)

Peti prizor. HREMET, PITIJADA

HREMET (pripito): A jesu mi, bogami, podvalili! Svladalo me vino koje sam popio. A kako mi se samo činilo dok sam bio za stolom da sam fino trijezan! Kad sam se digao, nit' me noga ni me glava sluša kako treba.

PITIJADA: Hremete!

HREMET (osvrće se): Tko je to? A, ti si, Pitijado! Ha! Koliko mi se sad ljepšom činiš nego prije!

PITIJADA: I ti si, najozbiljnije, puno veseliji!

HREMET: Bogami, istinita je ona poslovice: "Bez kruha i vina ljubav zebe". A bit će da je Taida već prije došla?

PITIJADA: Zar je već otišla od vojnika?

HREMET: Već dugo, cijelu godinu. Ona i on jako su se posvadjali.

PITIJADA: Ništa ti nije rekla da dodješ za njom ovamo?

HREMET: Ništa, samo mi je na odiasku klimnula glavom.

PITIJADA: Joj, pa zar to nije dosta?

HREMET: A nisam znao što hoće. (smije se) Vojnik je ispravio, to što sam slabije shvatio. Izbacio me napolje. (Ugleda Taidu) A, evo nje! Čudi me gdje sam je pretekao!

Šesti prizor: TAIDA, HREMET, PITIJADA

TAIDA: Mislim da će vojnik svaki čas doći da mi je otme: neka samo stignel. Ako je samo prstom takne, smjesta ću mu oči iskopati! Ja mogu trpjeti njegove ludorije i priče pune hvale tako dugo dok su priče; ali ako postanu stvarnost, izvući će batinal.

HREMET (javlja joj se): Taído, ja sam već dugo tu!

TAIDA: O Hremete moj dragi, baš sam tebe očekivala! Znaš da je sva ova gužva zbog tebe? I da se sve ovo tebe tiče?

HREMET: Mené? Kako? Kao da to...

TAIDA (prekida ga): Jer sam ovakve neprilike i mnoge njima slične doživjela u želji da tebi sestru vratim i predam u ruke.

HREMET: Gdje je ona?

TAIDA: Kod mene kod kuće.

HREMET (u nedoumici) Hm!

TAIDA (shvaćajući da ga zbunjuje činjenica što mu se sestra nalazi u kući hetere): Što je? Odgojena je tako da se ni ti ni ona ne morate stidjeti.

HREMET: Što kažeš?

TAIDA: To što je istina! Dajem ti je na dar i ne tražim zauzvrat nikakvu nagradu.

HREMET: Pamtim tu uslugu i odužit ću ti se kako i zaslužuješ.

TAIDA: Samo, Hremete, pazi da je ne izgubiš prije nego što si je od mene dobio. Vojnik sad dolazi da je silom otme od mene. (Pitijadi) Hajde, Pitijado, donesi iz kuće onaj kovčežić gdje su dokazi o njoj.

HREMET (ugleda vojnika i njegove pomoćnike kako dolaze): Vidiš li ti, Taído, koliko...

PITIJADA (Taidi, misleći na kovčežić): Gdje je?

TAIDA: U sanduku! Ideš mi na živce dok se tu motaš! (Pitijada odlazi).

HREMET: ... taj vojnik četa vodi sa sobom k tebi? Uf!

TAIDA: Da mi se nisi uplašio, molim te k'o boga, zlato moje?

HREMET: Ja uplašio? Hajde molim te! Nema tog čovjeka koji je manje plašljiv od mene!

TAIDA: Tako i treba.

HREMET: Ali bojim se što ćeš misliti o meni...

TAIDA: Dobro, daj misli na ovo: taj s kim imaš posla tu je stranac, manje utjecajan nego ti, manje poznat, ima ovdje manje prijatelja.

HREMET: Znam to. Ali glupost je dozvoliti da se dogodi ono što možeš izbjeći. Više volim da smislimo nešto unaprijed nego da mu se osvećujemo kad nam učini nešto nažao. Ti idi i zaključaj vrata iznutra! Dotle ću ja potrčati da trga. Htio bih da u toj gužvi imamo pomoćnika!

TAIDA: Stani!

HREMET: Bolje je ovako!

TAIDA: Stani!

(st. 766 - 780)

HREMET: Pusti me, začas ću ja!

TAIDA: Što će ti ti ljudi, Hremete! Reci mu samo to da ti je ona sestra, da si je kao dijete izgubio, da si je sad prepoznao. Pokaži mu dokaze za to.

PITIJADA (vraća se): Evo ih! (Pružna kovčezić)

TAIDA: Uzmi ih! Ako upotrijebi silu, s njim na sud! Jesi li shvatio?

HREMET: Da.

TAIDA: I pazi da budeš pribran kad to govoriš!

HREMET: Hoću! (Spuzna mu ogrtač).

TAIDA: Podigni taj ogrtač! (Za sebe) Ja ga spremam za branioca, a njemu samom treba zaštita!

Sedmi prizor. TRAZON, GNATON, SANGA, HREMET, TAIDA

TRAZON: Zar da na mene padne takva grdna ljaga, Gnatone? Radije bih umro! (Svojoj pratnji) Simalione, Donače, Sirisko: za mnom! Prvo ćemo zauzeti kuću.

GNATON: Ispravno.

TRAZON: Djevojku ću oteti!

GNATON: Odlično!

TRAZON: Nju ću dobro izlemati!

GNATON: Krasno.

TRAZON: Ti, Donače, s tom batinom u srednji vod. Ti, Simalione, na lijevo krilo! Ti, Sirisko, na desno! Drugi amo! Gdje je centurion Sanga s manipulom lopova?

SANGA (javlja se): Evo ga tu, (Nosí spužvu).

TRAZON: Što je, tupane? Tom se spužvom koju amo nosiš misliš tući?

SANGA: Je l' ja? Ja sam upoznao hrabrost vojskovođe i snagu vojnika. Znam da ovo ne može proći bez krvi. Kako bih rane obrisao?

TRAZON: Gdje su drugi?

SANGA: Kakvi nesretni "drugi"? Jedino je Sanion ostao čuvati kuću.

TRAZON (Gnatonu): Ti poredaj ove ovdje. Ja ću biti tu iza prvih redova. Odavde ću svima dati znak za napad.

GNATON (za sebe): To znači biti pametan! Ove je poredao, a sam se pobrinuo za sigurno mjesto!

TRAZON (ne čuje ga): To je isto već Pir često znao napraviti! ¹⁾

HREMET: Vidiš li ti, Taido, što on radi? Kako sam ti pametno savjetovao da završiš kuću!

TAIDA (pokazuje u smjeru Trazona): Ja ti velim da taj isti koji ti sad izgleda tako hrabar nije ništa drugo nego veliki vjetrogonjal! Ne boj se!

TRAZON (Gnatonu): Što ti se čini?

GNATON: Baš bih htio da sad imaš praćku pa da ih odavde iz zaklona tučeš. Pobjegli bi!

TRAZON (ugleda Taidu): A, eno vidim i Taidu!

GNATON: Hoćemo li skoro u juriš?

TRAZON (svečano): Stani! Mudrac mora iskušati sve prije nego oružje! Kako znaš da neće mirnim putem napraviti to što tražim?

GNATON: Mili bože, što znači biti pametan! Nikad ne dodjem blizu tebe, a da ne odem učeniji!

TRAZON: Taido, prvo mi odgovori na ovo: kad sam ti davao tu djevojku, jesi li rekla da ćeš ove dane biti samo moja?

TAIDA: Da. Pa?

TRAZON: Još pitaš! Ti koja si meni naočigled, javno, dovela svog ljubavnika...

TAIDA: I što bi ti s njim?

TRAZON: ... i krišom se zajedno s njim izvukla od mene!

TAIDA: Bilo me volja!

TRAZON: Onda vrati amo Pamfilu, ako ne želiš da je silom otmem!

HREMET: Tebi da je vrati! Ti da je takneš, ti, najveći ...

GNATON (Hremetu): Što ti je? Šuti!

TRAZON (Hremetu): Što se ti pleteš? Ja da je ne taknem? Ona je moja!

1) Pir (319 - 272), znameniti epirski kralj

(st. 799 - 811)

HREMET: Tvoja, lupežu, ma nemoj!

GNATON: Pazi se, molim te, ne znaš ti kakva čovjeka vrijeđaš!

HREMET (Trazonu): Još uvijek si tu? Znaš li ti što ti se sprema? Ako započneš danas tu bilo kakvu gužvu, pobrinut ću se da se zauvijek sjećaš i mene i ovog mjesta i ovog dana!

GNATON: Žao mi te je, jer ovakva čovjeka stvaraš sebi neprijateljem!

HREMET (Gnatonu): Razbit ću ja tebi danas glavu, ako ne odeš odavde.

GNATON: Ma je li, pseto! Tako ti, ha?

TRAZON: A tko si ti? Što hoćeš? Što ti imaš s Pamfilom?

HREMET: Saznat ćeš. Prvo i prvo, kažem da je ona slobodna građanka.

TRAZON: Hm!

HREMET: Atenjanka!

TRAZON: Oho!

HREMET: Moja sestra!

TRAZON: Kakav bezočnik!

HREMET: Vojniče, to ti sad jasno i glasno kažem da joj ne učiniš što god nažao. Taido, ja odoh po dojlju Sofronu da je dovedem i pokažem joj kovčežić i dokaze.

TRAZON: Ti ćeš mi zabraniti da dotaknem svoju robinju?

HREMET: Zabranit ću ti, kažem ti.

GNATON (Trazonu): Čuješ li ga? On se upušta u kradju. To ti je dovoljno.

TRAZON: Ti to isto kažeš, Taido?

TAIDA: Potraži tko će ti odgovoriti!

TRAZON (Gnatonu): Što da sad radimo?

GNATON: Da se vratimo? Začas će ti ona sama od sebe doći da te moli za oprostaj.

TRAZON: Misliš?

GNATON: Ma sigurno. Znam ja kakve su žene. One neće, kad ti hoćeš; kad ti nećeš, same žele.

TRAZON: Pravo kažeš.

GNATON: Da sad raspustim vojsku?

TRAZON: Ako hoćeš.

GNATON (obraća se Sangi koji je Trazonov kuhar i ima na sebi nešto što ukazuje na njegovo zanimanje): Sango, kako i dolikuje hrabrim vojnicima - za promjenu se sjeti kuće i ognjišta!

SANGA: U mislima sam već dugo među tavama!

GNATON (tapša ga): Ti si pravi čovjek!

TRAZON (poziva ih): Vi - ovuda za mnom!

V Č I N

Prvi prizor. TAIDA, PITIJADA

TAIDA: I dalje mi, ništarijo, u zagonetkama govoriš? "Znam, ne znam, otišao je, čula sam, nije me bilo". Nećeš mi to otvoreno reći, pa što je da je? Djevojci razderana haljina, plače i žuti kao zalivena. Eunuh je otišao. Zašto? Što se dogodilo? Šutiš?

PITIJADA: Što da ti ja jedna kažem? Vele da ono nije bio eunuh.

TAIDA: Tko je onda bio?

PITIJADA: Hereja.

TAIDA: Koji Hereja?

PITIJADA: Onaj momak, brat Fedrijin.

TAIDA: Što kažeš, gujo?

PITIJADA: Ma znam sigurno.

TAIDA: Kako je on, molim te k'o boga, stigao do nas? Zašto su ga doveli?

PITIJADA: Ne znam, ali mislim da se zaljubio u Pamfilu.

TAIDA: Joj, jedna ja, svršeno je sa mnom! Baš sam nesretnica ako je istina to što kažeš! Zato djevojka plače?

(st. 830 - 854)

PITIJADA: Mislim da da.

TAIDA: Što kažeš, prokletnice? Tako sam ja pripretila kad sam odlazila?

PITIJADA. Što sam mogla učiniti? Kako si ti rekla - on ju je jedini čuvao!

TAIDA: Ništarijo, ovcu si dala vuku na čuvanje! Ubi me sramota da su mi ovako podvalili! (Opaža Hereju, ne prepozna je ga) Kakav je ono stvar?

PITIJADA (prepozna je ga): Gospodarice moja draga, šuti, šuti, molim te k'o boga! Spašene smo! To je on! Imamo ga!

TAIDA: Gdje je?

PITIJADA: Eno na lijevo. Vidiš ga?

TAIDA: Vidim.

PITIJADA: Naredi da ga uhvate, što brže.

TAIDA: Što ćemo s njim, budalo?

PITIJADA: Pitaš što ćeš s njim? (Pokazuje na njega) Vidi molim te: zar ne izgleda kao bestidnik kad ga pogledaš? I onda - kako je samouvjeren!

Drugi prizor: HEREJA, TAIDA, PITIJADA

HEREJA: Antifontu su, kao za inat, bili oboje kod kuće, i majka i otac, tako da nikako nisam mogao ući da me ne vide. U međuvremenu dok stojim pred vratima, dodje mi u susret jedan poznanik. Čim ga ugledah, ja trk, koliko me noge nose, u neku pustu uličicu, onda opet u drugu, pa u treću. Dušu sam ispustio bježeći da me tko ne prepozna. (Ugleda Taidu) Nego vidim li ja ovo Taidu? Ona glavom. Pitam se što da radim. Uostalom, što se to mene tiče? Što mi ona može?

TAIDA (Pitijadi, tiho): Pridjimo mu (Glasno) Zdravo Dore, dobri čovječe! Reci mi, pobjegao si?

HEREJA: Istina, gospodarice.

TAIDA: Jesi li zadovoljan zbog toga?

HEREJA: Ne.

TAIDA: Misliš da ćeš proći bez kazne?

HEREJA: Oprosti mi grešku samo ovaj put. Ako ikad opet napravim, ubij me!

TAIDA: Zar si se bojao moje strogosti?

HEREJA: Nisam.

TAIDA: Nego što?

HEREJA (pokazuje na Pitijadu): Bojao sam se da me ova ne okrivi pred tobom.

TAIDA: Što si uradio?

HEREJA: Sitnicu neku.

PITIJADA (plane): Joj, sitnicu, bestidniče! To tebi izgleda sitnicom, silovati slobodnu građanku?

HEREJA: Vjerovao sam da je robinja kao i ja.

PITIJADA (oponaša mu glas): "Robinja kao i ja!" Jedva se suzdržavam da ti kose ne počupam, čudovište jedno! Još se došao ovamo izrugivati!

TAIDA (Pitijadi): Još nisi otišla, ludo?

PITIJADA: Ma što? Ostala bih, mislim, dužna toj bitangi da to napravim; pogotovo, kad još priznaje da ti je rob.

TAIDA: Daj pustimo to! Nisi to dostojno sebe učinio, Herejo! Jer ako sam ja i zaslužila ovakvu uvredu, nisam ipak zaslužila da mi to ti učiniš. I zbilja - ne znam što sad da smislim s tom djevojkom. Tako si mi sve račune pomutio. Sad je ne mogu predati njezinima, Herejo, kao što sam morala i kanila, da sebi na taj način steknem stalne dobročinitelje.

HEREJA: Taído, nadam se da će odsad među nama vladati vječno prijateljstvo. Često se ovakva neka stvar s lošim početkom preokrene u veliku bliskost. Što, ako je neki bog sve to htio?

TAIDA (pomirbeno): Zbilja, ako je tome tako, ja pristajem i drago mi je.

HEREJA: To te baš i molim. Jedino ovo moraš znati: nisam to učinio da te uvrijedim, nego zbog ljubavi.

TAIDA: Znam, i zbilja - zato ti sad lakše opraštam. Nisam opet tako nečovječna i tako neiskusna da ne bih znala što sve može ljubav.

HEREJA: I tebe već, Taído, bog mi pomogao, volim.

PITIJADA: Zbilja, gospodarice, mislim da bi se ti njega morala pričuvati!

HEREJA (smješka se): Ne bih se ja usudio.

PITIJADA: Ništa je tebi ne vjerujem!

TAIDA (Pitijadi): Hajde prestani!

(st. 885 - 907)

HEREJA: Ja te sad molim da mi u tom budeš od pomoći. Preporučam ti se i prepuštam na raspolaganje. Tebi predajem svoj slučaj, Taido, tebe zaklinjem: izginit ću ako se njom ne oženim!

TAIDA: Ipak, ako tvoj otac...

HEREJA: Što? (shvaća) A, bit će on za to, znam sigurno, samo neka je slobodna građanka.

TAIDA: Ako hoćeš malo pričekati, bit će i sam brat djevojke začas ovdje. Otišao je pozvati dojilju koja ju je kao malu hranila. I ti ćeš biti ovdje kod prepoznavanja, Herejo!

HEREJA: Dobro, ja čekam.

TAIDA: Hoćeš li da u međuvremenu, dok ne dodje, radije pričekamo u kući nego tu pred vratima?

HEREJA (gleda u svoju odjeću eunuha): Još i kako hoću!

PITIJADA (Taidi): Što ti, molim te k'o boga, kaniš napraviti?

TAIDA (ne shvaćajući): Što bi ti?

PITIJADA: Još pitaš? (Pokazuje na Hereju) Ti ovoga poslije svega misliš primiti u kuću?

TAIDA: Zašto ne?

PITIJADA: Vjeruj što ti ja kažem: napraviti će opet neku gužvu!

TAIDA: Joj, šuti, molim te k'o boga.

PITIJADA: Njegovu si drskost, izgleda, slabo upoznala.

HEREJA (pomirbeno): Neću ništa napraviti, Pitijado!

PITIJADA: Ne vjerujem u to, Herejo - (ironično) jedino ako ti nitko ništa ne povjeri!

HEREJA: Zašto da me ti, Pitijado, ne čuvaš?

PITIJADA: Ne bih se ja, ozbiljno, bilo što usudila dati tebi na čuvanje, (pogleda ga) a niti tebe čuvati. Gubi se!

TAIDA (ugleda Hremeta gdje dolazi): Evo i njena brata - baš u pravi čas!

HEREJA: Gotov sam, bogamu! Hajd'mo unutra, Taido, molim te k'o boga. Neću da me vidi na ulici u ovoj odjeći!

TAIDA: Zašto? Sram te je?

HEREJA: Baš to!

PITIJADA: Baš to? Pravi djevac!

TAIDA: Hajde naprijed, ja ću za tobom. Ti, Pitijado, ostani tu da uvedeš Hremeta.

Treći prizor. PITIJADA, HREMET, SOFRONA

PITIJADA: Što bih, što bih sad mogla smisliti... nešto da vratim miło za drago onom prokletniku koji nam je (pokazuje u smjeru u kojem je Hereja otišao) njega danas podvalio!

HREMET (Vodi sa sobom dojilju): Daj se pokreni brže, dojiljo!

SOFRONA: Krećem.

HREMET: Vidim, ali naprijed se ništa ne pokrećeš.

PITIJADA: Je si li već pokazao dojilji one dokaze?

HREMET: Sve!

PITIJADA: Molim te, što kaže? Prepoznala ih?

HREMET: Svega se sjeća!

PITIJADA: Zbilja me veseli to što kažeš. Draga mi je ta djevojka. (Upućuje ih u kuću) Haj'te unutra. Gospodarica vas već dugo čeka. (Odlaze Hremet i Sofrona, dolazi Parmenon). Eno vidim, dolazi dobričina Parmenon! Gledaj kako bezbrižno hoda! Ako bog da, nadam se da imam načina kako da ga stavim na grдне muke! Oдох unutra da saznam pouzdano o tom prepoznavanju; poslije ću se opet vratiti i ovog bezbožnika pošteno isplašiti!

Četvrti prizor. PARMENON, PITIJADA

PARMENON: Evo me opet da vidim što to ovdje radi Hereja. Ako je to lukavo obavio, mili bože, koliku će i kako opravdanu hvalu pobrati Parmenon! Jer da ne govorim o toj njegovoj ljubavi prepunoj teškoća i tako dragocjenoj - toj djevojci u koju se zaljubio, toj iz kuće te lakome hetere - kako sam mu to bez gnjavaže, bez troška i gubitka sredio! Ali ovo drugo, to je, mislim, moje remek-djelo: da sam pronašao način kako da momak spozna ćud i navike hetera, da ih na vrijeme upozna i zauvijek zamrzi. Jer dok su napolju, ništa ne izgleda ni čistije ni dotjeranije ni atmjenije; dok su s ljubavnikom, jedu zalagajčić po zalagajčić. Vidjeti njihovu gadost, smrad, bijedu, kako su odume i pohlepne za jelom kad su same kod kuće, na koji način iz jučerašnje juhe prožduru crni kruh - upoznati sve to, to je spas za momke!

(st. 941 - 958)

PITIJADA (za sebe): Osvetit ću ti se, ozbiljno, za to što si rekao i napravio, ništarijo! Nećeš ti nama nekažnjeno podvaliti! (Glasno) Mili bože, kakav odvratni zločin! Nesretni momak! O lupeža Parmenona koji ga je amo doveo!

PARMENON (u čudjenju, za sebe): Što je to?

PITIJADA: Žao mi ga je, zato sam pobjegla ovamo napolje da to ne gledam. Primjemo će kazniti - njega nedužna!

PARMENON (za sebe): O Jupiteru, kakva je to gužva? Je li to meni odzvonilo? Prići ću joj. (Glasno) Što je to, Pitijado? Što kažeš? Koga će primjemo kazniti?

PITIJADA: Još pitaš, bezobrazniče bezobrazni? Upropastio si tog momka kojeg si doveo kao eunuha, a sve u želji da nama podvališ.

PARMENON: Ma što to? Što se dogodilo? Daj reci!

PITIJADA: Evo što: znaš li da je ta djevojka koja je danas dana na dar slobodna gradjanka, oduvle? I da je njen brat iz odlične kuće?

PARMENON: Ne znam.

PITIJADA: Ali tako se ispostavilo; nju je onaj siromah silovao. Kad je za to saznao taj njen brat, goropadnik...

PARMENON (u strahu): Što je učinio?

PITIJADA: Prvo ga je okrutno svezao.

PARMENON: Ha? Svezao?

PITIJADA: I to premda ga je Taida molila da to ne radi.

PARMENON: Što kažeš?

PITIJADA: Sad prijeti da će mu učiniti ono što se radi s preljubicima.¹⁾ Ja to niti jesam niti bih ikad htjela vidjeti.

PARMENON: Kajom se on to drskošću drznuo na takav zločin?

PITIJADA: Ma što "takav"?

1) Aludira se na kastriranje. Prema jednom Drakonovu zakonu oštećeni je suprug (odnosno sin ili brat) mogao s preljubicima zatečenim in flagranti učiniti što god je htio. I u Rimu, u doba rane republike, postupak protiv preljubnika (preljubnica) pripada u domenu privatnog prava. O nekim aspektima tog problema vidi npr. engl. prijevod: Hans Licht, *Sexual Life in Ancient Greece*, London⁸ 1956. str. 59. i d.

PARMENON: Zar za tebe to nije već krajnji bezobrazluk? Tko je ikad vidio da u heterinoj kući uhvate nekog kao preljubnika?

PITIJADA (u nedoumici) Ne znam...

PARMENON: E da vam se ne bi dogodilo da to ne znate, Pitijado, jasno i glasno vam kažem: on je sin moga gospodara.

PITIJADA: Hej, molim te k'o boga, on li je?

PARMENON: I nek Taida ne dozvoli da mu se kakvo zlo dogodi. Ma uostalom, zašto ja sam ne idem unutra? (Krene)

PITIJADA: Pazi, Parmenone, što radiš! Da se ne dogodi da njemu ne budeš ni od kakve koristi i da sam nastradaš! Jer oni misle da je sve ovo što se dogodilo od tebe poteklo.

PARMENON: Što da jedan radim? Što da počnem? (Opazi starca gdje dolazi) Eno vidim da se stari vraća sa sela. Da mu kažem? Ili ne? Ma reći ću mu, bogamu, mada znam da mi se veliko zlo sprema! Ali moram, da sinu pomognem!

PITIJADA: Pametno! Ja odoh unutra. Ti mu ispričaj sve po redu kako se dogodilo.

Peti prizor. STARAC, PARMENON

STARAC: Od svog imanja tu u blizini imam tu korist da mi nikad ne dodija ni selo ni grad. Kad se zasitim, promijenim mjesto. (Ugleda Parmenona) Nego, je li ono naš Parmenon? Zbilja, on je! Koga čekaš ovdje pred vratima, Parmenone?

PARMENON (tobož zatečen): Tko je to? A! Veseli me što si se živ i zdrav vratio, gospodaru!

STARAC: Koga čekaš?

PARMENON (za sebe): Jezik mi se ukočio od straha!

STARAC: Što je? Ha? Zašto drhtiš? Je li ti zlo? No reci!

PARMENON (smeteno): Gospodaru, prvo bih htio da ne misliš, i to je istina, da se mojom krivnjom dogodilo bilo što što se njemu dogodilo.

STARAC (ne razumije ništa): Što?

PARMENON: Da, pravo pitaš; trebalo je da prvo sve ispričam. Fedrija je kupio nekog eunuha da ga da (pokazuje na kuću Taidinu) ovoj na dar.

STARAC: Kojoj?

PARMENON: Taidi.

(st. 985 - 1006)

STARAC: Kupio? Gotov sam, bogamu. Pošto?

PARMENON: Dvadeset mina.

STARAC: To je kraj!

PARMENON: A Hereja je tu zaljubljen u jednu sviračicu.

STARAC: Ha? Što? Zaljubljen? I on već zna što je hetera? Zar je došao u grad? Jedno zlo na drugo!

PARMENON: Gospodaru, nemoj mene gledati! Nisam ga ja na to potakao.

STARAC: Prestani govoriti o sebi! Ja ću te, bitango, ako ostanem živ ... Ali daj prvo svrši s tim, što je da je!

PARMENON: Dovedi su ga amo Taidi umjesto onog eunuha.

STARAC: Umjesto eunuha?

PARMENON: Da. Poslije su ga unutra uhvatili kao preljubnika i svezali.

STARAC: Svršeno je sa mnom!

PARMENON (podbada ga): Pogledaj bezobrazluk tih hetera!

STARAC (očajno): Je li ostalo još kakvo zlo ili nesreća za koju mi nisi rekao?

PARMENON: To je sve.

STARAC (gleda na vrata Taidina): Što čekam da ovamo provalim? (Odlazi).

PARMENON: Nema sumnje da mi se zbog ovog crno piše. Samo se veselim, kad je već moralo doći do toga, što će zbog mene (pokazuje na Taidinu kuću) i ove loše proći. Jer stari već dugo traži neki povod da im što god masno spremi. Sad ga je našao!

Šesti prizor. PITIJADA, PARMENON

PITIJADA (izlazeći iz kuće): Najozbiljnije, već dugo mi se nije ništa dogodilo što bi mi bilo draže od ovog što se dogodilo sad kad je starac nasamaren ušao u našu kuću. Jedino je meni bilo smiješno jer sam znala čega se boji.

PARMENON (za sebe): Što je sad ovo?

PITIJADA: Sad idem da se sretnem s Parmenonom. Ali gdje je on, zaboga?

PARMENON (za sebe): Ova mene traži.

PITIJADA (ugleda ga): A, eno vidim ga; prići ću mu. (Stane se grohotom smijati).

PARMENON: Što je, ludo? Što hoćeš? Čemu se smiješ? (Pitijada se i dalje smije). Ne kaniš prestati?

PITIJADA: Joj meni! Već sam se jedna umorila od smijanja na tvoj račun!

PARMENON: Ma što to?

PITIJADA: Još pitaš! Ozbiljno, nikad nisam vidjela ludjeg čovjeka niti ću ga vidjeti. Ah, ne mogu ni napričati kakvu si nam predstavu (pokazuje na Taidinu kuću) unutra priredio! A prije sam još vjerovala da si lukav i dovrtljiv čovjek! Što? Zar si morao smjesta povjerovati u ono što sam ti rekla? Ili ti se ono nedjelo koje je momak na tvoj poticaj napravio učinilo malim, pa si se pokajao i povrh svega ga još i ocu potkazao? Jer što misliš kako mu je bilo pri duši kad ga je otac vidio obučen u onakvu odjeću? Što je? Je li ti sad jasno da si gotov?

PARMENON: Hej, što si rekla, ništarijo? Znači lagala si? Još se i smiješ? Tako ti se to krasno učinilo da nama podvališ, gaduro?

PITIJADA: Jako.

PARMENON: Samo da ti to prodje bez posljedica!

PITIJADA (zlobno): Ozbiljno?

PARMENON: Vratit ću ti, bogami.

PITIJADA: To vjerujem. Samo to što ti prijeteš - ima valjda još dana do togal! Dotle ćeš ti već visjeti zato što ludog momka guraš u sramotu, a poslije ga i potkazuješ. I jedan i drugi će te primjemo kazniti.

PARMENON: Nema mi spasa!

PITIJADA (zlobno): To ti je čast koju si stekao za svoj trud! Ja odoh. (Odlazi).

PARMENON: Ja sam danas jedan sam sebe izdao i ubio - kao miš! ¹⁾

Sedmi prizor. GNATON, TRAZON, (PARMENON)

GNATON: Što sad? S kakvom nadom, s kakvim planom idemo ovamo? Što smjeraš, Trazone?

TRAZON: Je l' ja? Da se predam Taidi i radim što mi zapovjedi.

1) Poslovično. Donat objašnjava da se miš svojim cviljenjem sam odaje u tami.

(st. 1027 - 1042)

GNATON: Što to?

TRAZON: Zar nije i Herkul služio Omfali?¹⁾

GNATON: Svidja mi se taj primjer. (Za sebe) Da barem vidim tu Omfalu kako ti cipelom smekšava glavu! (Na glas) Eno, zaškripala su vrata kod nje!

TRAZON (ugleda Hereju koji naglo izlazi iz kuće): Joj meni! Kakvo je opet ovo zlo? Ovoga još nikad nisam vidio! Zašto je ovako naglo izletio?

Osmi prizor. HEREJA, PARMENON, GNATON, TRAZON

HEREJA: Sugradjani moji, je li itko živ danas sretniji od mene? Ne, nitko, bogami! Na meni su bogovi jasno pokazali svu svoju moć - toliko mi se toga odjednom posrećilo!

PARMENON (pitajući se): Zašto je on veseo?

HEREJA (ugleda Parmenona): O dragi moj Parmenone, pronalazaču, začetniče, izvršioče svih mojih užitaka! Znaš li zašto sam ushićen? Znaš li da se ispostavilo da je moja Pamfila slobodna gradjanka?

PARMENON: Čuo sam.

HEREJA: Znaš da mi je zaručnica?

PARMENON: To je dobro, bog mi pomogao!

GNATON (Trazonu): Čuješ li što ovaj kaže?

HEREJA: A onda, veselim se što se moj brat Fedrija ne mora brinuti zbog svoje ljubavi - sad smo jedna kuća. Taida se predala ocu u ruke; sad je pod našom zaštitom i na našoj brizi.

PARMENON: Taida je, dakle, potpuno Fedrijina?

HEREJA: Očito!

PARMENON: Evo još jedan razlog da se veseliš: vojnika će izbaciti na ulicu!

HEREJA: Pobrini se da mi to brat, gdje je da je, što prije čuje.

¹⁾ Omfala, lidijjska kraljica. Njoj je Heraklo, poslušavši odgovor proročišta, služio pune tri godine e ne bi li tako okajao ubojstvo svoga druga Ififa. Ta epizoda iz njegova života, upravo zbog svoje atraktivnosti (najveći grčki junak u izrazito papučarskom položaju) bila je često korištena u komediji.

PARMENON: Pogledat ću kod kuće. (Odlazi).

TRAZON (Gnatonu): Da li ti još uvijek sumnjaš da sam sad konačno propao?

GNATON: U to, mislim, nema sumnje.

HEREJA: Što da prvo spomenem? Što da najviše hvalim? Onog koji me svjetovao da to uradim ili sebe što sam se usudio to započeti? Ili da pohvalim Sreću koja je bila za kormilom i takve i tolike stvari tako zgodno, u jedan dan, posvršavala? Ili očevu velikodušnost i obzirnost? O Jupiteru, zaklinjem te, čuvaj nam ta dobra!

Deveti prizor. FEDRIJA, HEREJA, TRAZON, GNATON

FEDRIJA (dolazeći): Mili bože, nevjerovatno je to što mi je Parmenon sad ispričao! Ali gdje mi je brat?

HEREJA: Evo tu je!

FEDRIJA: Baš mi je drag!

HEREJA: To ti vjerujem! Nema toga, brate, što bi više nego tvoja Taída zaslužilo ljubav. Tako je privržena cijeloj našoj obitelji!

FEDRIJA: Ufi! Meni ti nju hvališ!

TRAZON (na stranu): Joj meni! Što je manje nade to je više volim. (Gnatonu) Molim te k'o boga Gnatone, u tebe se uzdam.

GNATON: Što hoćeš da učinim?

TRAZON: Ili ga obrlati ili mu plati: ali isposlušaj da mi ostane kakav kutak u Taída.

GNATON: Teško je to.

TRAZON (laskajući mu): Znam ja tebe, samo ako se tebi hoće. Ako to isposlušješ, zaželi od mene što god hoćeš: dar, nagradu. Što zaželiš to ćeš i dobiti.

GNATON: Zaista?

TRAZON: Kad ti kažem!

GNATON: Ako to postignem, hoću da mi tvoja kuća i kad te ima i kad te nema bude otvorena; da za mene bude mjesta i kad nisam pozvan.

TRAZON: Dajem ti časnu riječ - bit će tako.

GNATON: Prihvatit ću se posla.

(st. 1061 - 1080)

FEDRIJA (dolazeći): Koga ja to ovdje čujem? (Ugleda Trazona) O, Trazone!

TRAZON: Zdravo!

FEDRIJA: Ti možda ne znaš što se ovdje dogodilo?

TRAZON (nevoljko): Znam.

FEDRIJA: Zašto te onda još uvijek gledam u ovom kraju?

TRAZON: Nadao sam se da vi ...

FEDRIJA (prekida ga): Znaš što si se nadao? Vojniče, najavljujem ti: ako te ikada ubuduće sretnem u ovoj ulici, možeš ti meni govoriti: "Tražio sam jednog drugog, ovuda sam prolazio..." - s tobom je svršeno!

GNATON: Ah, to baš nije lijepo od tebe.

FEDRIJA (nepomirljivo): Ja sam svoje rekao.

GNATON: Nisam znao da vi tako s visoka ...

FEDRIJA: Takav sam.

GNATON: Poslušajte me prije. Kad vam kažem - ako vam se sviđa - uradite.

HEREJA: Da čujemo!

GNATON (Trazonu, udaljuje ga): Daj ti oti malo onamo. (Fedriji i Hereji) Prvo i prvo, žarko bih želio da mi obojica vjerujete: sve ovo što radim, radim ponajprije za svoju korist. Ako to isto koristi i vama, nerazumno bi bilo da to ne uradite.

FEDRIJA: Što je to?

GNATON: Predlažem da vojnika prihvatiš kao suparnika.

FEDRIJA (zgranut): Ha? Prihvatim?

GNATON: Promisli malo: ti, Fedrijo, bogami, rado živiš s njom - i uopće rado provodiš ugodan život. Nemaš puno toga što bi joj mogao dati, a Taida mora mnogo primiti. Za sve to nema ti nikog prikladnijeg ni korisnijeg od ovog: može za tvoju ljubav pribavljati sve bez tvoga troška. Prvo i prvo: ima što da da i nitko ne daje velikodušnije od njega. Glup je, blesav, mlitavka, hrče noću i danju; ne moraš se bojati da bi se ijedna žena mogla u njega zaljubiti; lako ga možeš otjerati kad zaželiš.

HEREJA (Fedriji): Što da radimo?

GNATON: Osim toga još i ovo, mislim da je to najvažnije: nitko živ ne ugošćuje bolje i srdacnije!

HEREJA (Fedriji): Taj nam je čovjek svakako potreban.

FEDRIJA: To i ja mislim.

GNATON: Pravilno radite! Još vas jedino to molim da mene primite u vaše društvo: već se dosta dugo ovako mučim.¹⁾

FEDRIJA: Primamo te!

HEREJA: I to rado!

GNATON: A ja ti, Fedrijo, i tebi, Herejo, zauzvrat prepuštam ovog (pokazuje na Trazona). Izjedajte ga, ismijavajte ga!

HEREJA: Drago nam je.

FEDRIJA: I zaslužio je.

GNATON (Zove Trazona koji stoji podalje): Trazone! Kad budeš htio, možeš prići!

TRAZON (zabrinuto): Molim te k'o boga, na čemu smo?

GNATON: Ma što! Nisu oni znali tko si ti! Kad sam im pokazao tvoju narav i kad sam te prema tvojim djelima i vrlinama pohvalio - odmah sam isposlova!

TRAZON: Dobro si uradio: puno ti zahvaljujem. (Ponosno): Nigdje još nisam bio a da me svi nisu silno voljeli!

GNATON (namiguje Fedriji i Hereji): Nisam li vam rekao da je u njega atička duhovitost?²⁾

FEDRIJA: Sve je kako si obećao. Haj' te ovuda!

PJEVAČ (publici): Vi ostajte zdravo i plješčite!

K R A J

Preveo: Darko Novaković

1) To je jedna, za mene najprihvatljivija, interpretacija latinskog: "satis diu hoc iam saxum vorso" - već dosta dugo valjam ovaj kamen. Pri tom se najvjerojatnije, kako to shvaća i Donat, aludira na muke Sizifove.

2) Poslovično. Kaže se poglavito za profinjeni, "gradski" smisao za humor (lat. urbanitas, grč. astéismós).

NAPOMENA

Želio bih, na kraju, pripomenuti dvije stvari:

a) Terencijev tekst, osim uvodne napomene o izvodenju, nema nikakvih didaskalija. Sve didaskalije koje se pojavljuju u ovom prijevodu prevodiočeve su i, prema tome, nužno arbitrarne: jedina im je svrha da čitaocu olakšaju snalaženje u tekstu.

b) Svimanima koji su ikad uzeli u ruke neki Terencijev original jasno je da u njega robovi, hetere, škrti starci, atenska jeunesse dorée, svi govore jednim te istim ugladjenim jezikom, kudikamo manje svakodnevnim, a možda i manje ekspresivnim nego što je to jezik Plautov. Nisam u ime neke hipotetične scenske izvodljivosti Terencijeve htio od njegova dijaloga učiniti ono što on nije i ne može biti. S druge pak strane, gledao sam ne smetnuti s uma da je "Eunuh" intencionalno kazališno djelo i da razmak od dvije tisuće godina u tome ništa bitno ne mijenja. Ovaj je prijevod pokušaj pomirenja tih dviju činjenica. Spomenuo bih ovdje i ono što je svojedobno napisao jedan od velikih znalaca latinske stilistike¹⁾: "Dobar će prijevod Terencija biti onaj koji bude... jednako daleko i od precioznosti i od vulgarnosti..." Tom sam se idealu pokušao barem približiti.

Ovaj je prijevod napravljen prema izdanju: P. Terenti Afri Comoediae, recognoverunt R. Kauer - W.M. Lindsay, Oxford, 1973.

Prevodilac

1) Marouzeau, o. c. str. 104.